

T.C.
DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANABİLİM DALI

**PROFESYONEL FUTBOLCULARDA KENDİ TARAFTARLARI VE RAKİP
TARAFTARLARIN YAPTIKLARI KÖTÜ TEZAHÜRATIN ETKİLERİ**

Hafize BİLGİN

Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KÜTAHYA

2017

T.C.
DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANABİLİM DALI

**PROFESYONEL FUTBOLCULARDA KENDİ TARAFTARLARI VE RAKİP
TARAFTARLARIN YAPTIKLARI KÖTÜ TEZAHÜRATIN ETKİLERİ**

Hafize BİLGİN

Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Doç. Dr. Alparslan ÜNVEREN

Kütahya

2017

ONAY SAYFASI

Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne:

Hafize BİLGİN'in hazırladığı "Profesyonel Futbolcularda Kendi Taraftarları ve Rakip Taraftarların Yaptıkları Kötü Tezahüratın Etkileri" başlıklı Yüksek Lisans tez çalışması jürimiz tarafından Beden Eğitimi ve Spor Programında Yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

(Tarih / / 2017)

İmzalar

Jüri Başkanı: Doç. Dr. Adnan ERSOY

DPÜ BESYO Öğretim Üyesi

.....

Danışman: Doç. Dr. Alparslan ÜNVEREN

DPÜ BESYO Öğretim Üyesi

.....

Üye: Doç. Dr. Veysel KÜÇÜK

MÜ BESYO Öğretim Üyesi

.....

ONAY:

Bu tez Dumlupınar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu kararı ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Muhammet DÖNMEZ

Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürü

TEŞEKKÜR

Tez yazım sürecinde gerek konu seçimi gerek planlama ve uygulama faaliyetlerinde bilgi birikimi ve olumlu yönlendirmeleriyle her daim destek olan değerli hocam ve danışmanım Doç.Dr. Alparslan ÜNVEREN'e tez çalışmama yaptığı büyük katkılardan ötürü teşekkürü borç bilirim.

Tez çalışmamın ölçeklerinin doldurulmasında büyük emekleri olan Süperlig antrenörlerinden Rıza ÇALIMBAY hocama ve istatistiki analizlerinin yapılmasında ve düzenlenmesinde büyük emeği olan Arş.Grv.Dr. Utku IŞIK hocama teşekkür ediyorum.

Hayatım boyunca her koşulda yanımda olan, beni her daim destekleyen canımdan çok sevdiğim canlarım annem Nuray OKUL, babam Osman OKUL'a, kardeşlerim Murat, Gül, Özgür' ve sevgili eşim Oğuz BİLGİN'e, ayrıca çalışma sürecimde yanımda olan arkadaşlarıma sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

ÖZET

BİLGİN, H., Profesyonel Futbolcularda Kendi Taraftarları ve Rakip Taraftarların Yaptıkları Kötü Tezahüratın Etkileri. Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. Kütahya, 2017. Bu çalışma profesyonel futbolcuların kendi taraftarlarının ve karşı takımın taraftarlarının olumsuz tezahüratlarından etkilenip etkilenmediğini ölçmeyi amaçlamıştır. Araştırma grubunu Spor Toto Süper Ligi 2014-2015 sezonunda bulunan 10 farklı takımdan toplamda 226 profesyonel futbolcu oluşturmaktadır. Araştırmada Çepikkurt ve Erkuş tarafından 2004 yılında geliştirilen SLISBP (Scale on the Level of Influence of Supporter Booring on the Player) ve Türkçeleştirilmesi araştırmacı tarafından yapılan Profesyonel Futbolcuların Olumsuz Tezahürattan Etkilenme Düzeyleri Ölçeği kullanılmıştır. Öncelikle ölçeğin güvenilirliği ve geçerliliği test edilmiştir. Ölçeğin güvenilirliğini test etmek için Cronbach alfa skorlarına bakılmıştır. Daha sonra ölçeğin geçerliliği PCA (principal component analysis) ile test edilmiş ve futbolcuların kendi taraftarlarından etkilenmeleri ile karşı takımın taraftarlarından etkilenmeleri iki faktör olarak belirlenmiştir. Daha sonra futbolcuların kendi takımlarının taraftarlarının ve karşı takımın taraftarlarının olumsuz tezahüratlarından etkilenme skorları karşılaştırılmıştır. Ayrıca futbolcuların yaşları ve profesyonel oyunculukta geçirdikleri sene ile olumsuz tezahürattan etkilenmeleri arasındaki ilişki korelasyon ve regresyon analizi ile araştırılmıştır. Analizler SPSS 22 paket programı ile gerçekleştirilmiştir. Yapılan analizler sonucunda futbolcuların hem kendi taraftarlarının hem de karşı takımın taraftarlarının olumsuz tezahüratlarından etkilenme düzeyleri belirlenmiştir. Özellikle kendi takımlarının taraftarlarının olumsuz tezahüratlarından daha fazla etkilendikleri saptanmıştır. Ayrıca futbolcuların yaşları ve profesyonel oyunculukta geçirdikleri sene ile olumsuz tezahürattan etkilenme süreleri arasında pozitif ilişki bulunmuştur. Bu ilişki futbolcuların yaşları ve profesyonel futboldaki seneleri arttıkça olumsuz tezahürattan daha etkilenme düzeylerinin düştüğünü göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Futbol, Olumsuz Tezahürat, Taraftar

ABSTRACT

BİLGİN, H., The Effects of Negative Fan Chants From Both Own and Against Team Supporters on Professional Football Players. Dumlupınar University, Institute of Medical Sciences, Department of Physical Education and Sport. Master's Thesis. Kütahya, 2017. This study aimed to determine effects of negative cheering, which is made by rival and home team fans, on professional footballers. The study group consists of 226 professional footballers from 10 different teams from Turkey Spor Toto Super League season 2014-2015. This study aimed to find if negative cheer affects footballers or not. To investigate this subject, SLISBP (Scale on the Level of Influence of Supporter Booing on the Player) which was developed by Çepikkurt ve Erkuş in the year of 2004 has been used. Trustworthiness and validity of the scale has been tested. In order to test the trustworthiness of the scale, Cronbach Alpha Scores has been checked. Later, for the validity of the scale, it is tested by PCA (principal component analysis) and two factors determined. First one is effects by home fans and effects by rival team fans. These factor scores compared. Moreover, ages of footballers and the relationship between the professional sport life and getting affected by negative cheers examined and this relationship has investigated with correlation and regression analysis. Analysis made with the SPSS 22 package program. As results of study, the levels of effects of negative cheers from both side of fans has been determined. Especially, it has been seen that, players get more affected from the negative cheer of their own team fans. Also, positive relationship has been found between the ages of footballers and professional sport life and periods of getting affected by negative cheers. This relationship implies that the level of getting affected from negative cheers is inversely proportional to each other.

Key Words: Football, Negative Cheers, Fan.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ONAY SAYFASI	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ	xii
GRAFİKLER LİSTESİ	xiv
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Önemi	3
1.2. Araştırmanın Amacı	4
1.3. Problem Durumu	4
1.3.1. Alt Problemler	5
1.4. Hipotezler	6
1.5. Varsayımlar	7
1.6. Sınırlılıklar.....	7
2. SEYİRCİLERİN FUTBOLCULAR ÜZERİNDEKİ PSİKOLOJİK	
ETKİLERİ	8
2.1. Futbol ve Taraftarlık Kavramları.....	8
2.1.1. Futbol Kavramı	8
2.1.1.1. Dünyada ve Ülkemizde Futbolun Tarihçesi ve Gelişimi	9
2.1.3. Taraftarlık Kavramı	10
2.1.3.1. Taraftar Psikolojisi	11
2.1.3.1.1. Takım Tutma	12
2.1.3.2. Futbolda Taraftarın Önemi.....	13
2.1.4. Fanatizm ve Holiganizm	15
2.1.5. Tezahürat Kavramı	16
2.1.5.1. Türkiye’de Tezahürat Tarihi	18
2.2. Spor Psikolojisi.....	19
2.2.1. Psikoloji Nedir?.....	19
2.2.1.1. Psikolojiye Yaklaşımlar	20

2.2.1.2. Psikolojide Kuramsal Yönelimler	21
2.2.2. Spor Psikolojisi Nedir?.....	22
2.2.2.1. Spor Psikolojisinin Kısa Tarihi	23
2.3 Seyircilerin Futbol Sporundaki Yeri ve Önemi.....	25
2.3.1. Seyircilik Kavramı ve Futbolda Seyircilik.....	25
2.3.2 Futbolda Seyircinin Ekonomik Katkısı	26
2.3.3. Uluslararası Futboldaki Performansın Sosyo-Ekonomik Belirleyicileri	27
2.3.4. Futboldaki Performansı Etkileyen Çevresel Faktörler	30
2.3.4.1. Ses Düzeyi ve Tezahüratın Maç Atmosferi ve Futbolcular Üzerindeki Etkileri	30
2.4. Literatür Çalışması	33
2.4.1. Seyircilerin Spor Müsabakalardaki Rolüne ve Etkisine Yönelik Yapılmış Ulusal Çalışmalar	34
2.4.2. Seyircilerin Spor Müsabakalardaki Rolüne ve Etkisine Yönelik Yapılmış Uluslararası Çalışmalar	36
3. GEREÇ VE YÖNTEM.....	38
3.1. Araştırma Modeli	38
3.2. Evren ve Örneklem.....	38
3.2.1. Çalışma Grubu.....	38
3.3. Protokol	39
3.4. Veri Toplama Araçları.....	40
3.4.1. Kişisel Bilgi Formu	40
3.4.2. Profesyonel Futbolcuların Olumsuz Tezahürattan Etkilenme Düzeyleri Ölçeği	40
3.5. Veri Analizi	41
4. VERİ ANALİZİ VE BULGULAR	42
4.1. Ön Analizler	42
4.2. Örneklem Detayları	42
4.2.1. Futbolcuların Takımlara Göre Dağılımı.....	42
4.2.2. Futbolcuların Oynadıkları Mevkilere Göre Dağılımları	44
4.2.3. Futbolcuların Takımlarında Oynadıkları Sezona Göre Dağılımları.....	44

4.2.4. Futbolcuların Profesyonel Oyunculuktaki Deneyimlerine Göre Dağılımları	45
4.3. Güvenirlilik Analizi	46
4.4. Geçerlik Analizi: Temel Bileşenler Analizi (Principal Component Analysis-PCA)	47
4.4.1. Alt Ölçek A: Futbolcuların Kendi Takım Taraftarlarının Olumsuz Tezahüratlarından Etkilenme Düzeyleri	47
4.4.2. Alt Ölçek B: Futbolcuların Rakip Takım Taraftarlarının Olumsuz Tezahüratlarından Etkilenme Düzeyleri	50
4.5. Hipotez 1: Futbolcuların Kendi Takım Taraftarlarının Olumsuz Tezahüratlarından Etkilenme Düzeyleri ile Yaşları Arasındaki İlişki	53
4.6. Hipotez 2: Futbolcuların Kendi Takım Taraftarlarının Olumsuz Tezahüratlarından Etkilenme Düzeyleri ile Oynadıkları Takımda Geçirdikleri Süre Arasındaki İlişki	54
4.7. Hipotez 3: Futbolcuların Kendi Takım Taraftarlarının Olumsuz Tezahüratlarından Etkilenme Düzeyleri ile Profesyonel Olarak Futbol Oynadıkları Süre Arasındaki İlişki	55
4.8. Hipotez 4: Futbolcuların Mevkilerine Göre Kendi Takım Taraftarlarının Olumsuz Tezahüratlarından Etkilenme Düzeyleri Arasındaki Fark	55
4.9. Hipotez 5: Futbolcuların Rakip Takım Taraftarlarının Olumsuz Tezahüratlarından Etkilenme Düzeyleri ile Yaşları Arasındaki İlişki	57
4.10. Hipotez 6: Futbolcuların Rakip Takım Taraftarlarının Olumsuz Tezahüratlarından Etkilenme Düzeyleri ile Oynadıkları Takımda Geçirdikleri Süre Arasındaki İlişki	57
4.11. Hipotez 7: Futbolcuların Rakip Takım Taraftarlarının Olumsuz Tezahüratlarından Etkilenme Düzeyleri ile Profesyonel Olarak Futbol Oynadıkları Süre Arasındaki İlişki	58
4.12. Hipotez 8: Futbolcuların Mevkilerine Göre Rakip Takım Taraftarlarının Olumsuz Tezahüratlarından Etkilenme Düzeyleri Arasındaki Fark	58
4.13. Hipotez 9: Futbolcuların Rakibin ve Kendi Takım Taraftarlarının Olumsuz Tezahüratlarından Etkilenme Düzeyleri Arasındaki Fark	60
5. TARTIŞMA VE SONUÇ	61
5.1. Tartışma	61

5.1.1. Hipotez-1: Futbolcuların Kendi Takım Taraftarlarının Olumsuz Tezahüratlarından Etkilenme Düzeyleri ile Yaşları Arasında Bir İlişki Yoktur	62
5.1.2. Hipotez-2: Futbolcuların Kendi Takım Taraftarlarının Olumsuz Tezahüratlarından Etkilenme Düzeyleri ile Oynadıkları Takımda Geçirdikleri Süre Arasında Bir İlişki Yoktur.....	62
5.1.3. Hipotez-3: Futbolcuların Kendi Takım Taraftarlarının Olumsuz Tezahüratlarından Etkilenme Düzeyleri ile Profesyonel Olarak Futbol Oynadıkları Süre Arasında Bir İlişki Yoktur	63
5.1.4. Hipotez-4: Futbolcuların Mevkilerine Göre Kendi Takım Taraftarlarının Olumsuz Tezahüratlarından Etkilenme Düzeyleri Arasında Herhangi Bir Fark Yoktur	64
5.1.5. Hipotez-5: Futbolcuların Rakip Takım Taraftarlarının Olumsuz Tezahüratlarından Etkilenme Düzeyleri ile Yaşları Arasında Bir İlişki Yoktur.....	64
5.1.6. Hipotez-6: Futbolcuların Rakip Takım Taraftarlarının Olumsuz Tezahüratlarından Etkilenme Düzeyleri ile Oynadıkları Takımda Geçirdikleri Süre Arasında Bir İlişki Yoktur.....	65
5.1.7. Hipotez-7: Futbolcuların Rakip Takım Taraftarlarının Olumsuz Tezahüratlarından Etkilenme Düzeyleri ile Profesyonel Olarak Futbol Oynadıkları Süre Arasında Bir İlişki Yoktur	65
5.1.8. Hipotez-8: Futbolcuların Mevkilerine Göre Rakip Takım Taraftarlarının Olumsuz Tezahüratlarından Etkilenme Düzeyleri Arasında Herhangi Bir Fark Yoktur	66
5.1.9. Hipotez-9: Futbolcuların Rakibin ve Kendi Takım Taraftarlarının Olumsuz Tezahüratlarından Etkilenme Düzeyleri Arasındaki Fark Yoktur.....	67
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	69
KAYNAKÇA	71

EKLER.....	78
EK-1: Kişisel Bilgi Formu	78
EK-2: SLISBP Ölçek Maddeleri	79
EK-3Alt Ölçek Korelasyon Matrisleri.....	81
EK-3.1 Alt ölçek A Korelasyon matrisi	81
EK-3.2 Alt ölçek B korelasyon matrisi	82

TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 2.1: Sporu anlamaya yönelik uygulanan psikolojik yaklaşımlar (75)	21
Tablo 2.2. Psikolojide ana teorik yönelimler (75).....	22
Tablo 2.3. 1930-2014 Dünya Kupası Yarı Finalistleri (13)	28
Tablo 3.1. Takımlar ve futbolcu sayıları	39
Tablo 4.1. Takımlar, Futbolcu Sayıları ve Katılımcı Yüzdeleri.....	43
Tablo 4.2. Futbolcuların oynadıkları mevkilere göre dağılımları	44
Tablo 4.3. Futbolcuların takımlarında oynadıkları sezona göre dağılımları	45
Tablo 4.4. Futbolcuların profesyonel oyunculuktaki yıllarına göre dağılımı.....	46
Tablo 4.5. Güvenirlilik analizi: Cronbach Alpha değerleri	47
Tablo 4.6. Alt ölçek A- KMO ve Bartlett's test.....	48
Tablo 4.7. Alt ölçek A-Açıklanan toplam varyans miktarları	48
Tablo 4.8. Alt ölçek A -Faktör yükleri	49
Tablo 4.9. Alt ölçek B- KMO and Bartlett's Test değerleri	50
Tablo 4.10. Alt ölçek B -açıklanan toplam varyans miktarları	51
Tablo 4.11. Rakip taraftarın olumsuz tezahüratlarından etkilenme düzeyi ölçeği faktör yükleri	52
Tablo 4.12. Alt ölçek B -Faktör yükleri	53
Tablo 4.13. Futbolcuların kendi takım taraftarlarının olumsuz tezahüratlarından etkilenme düzeyleri ile yaşları arasındaki ilişki	54
Tablo 4.14. Futbolcuların kendi takım taraftarlarının olumsuz tezahüratlarından etkilenme düzeyleri ile oynadıkları takımda geçirdikleri süre arasındaki ilişki	54
Tablo 4.15. Futbolcuların kendi takım taraftarlarının olumsuz tezahüratlarından etkilenme düzeyleri ile profesyonel olarak futbol oynadıkları süre arasındaki ilişki	55

Tablo 4.16. Futbolcuların mevkilerine göre kendi takım taraftarlarının olumsuz tezahüratlarından etkilenme düzeyleri arasındaki fark.....	56
Tablo 4.17. Futbolcuların rakip takım taraftarlarının olumsuz tezahüratlarından etkilenme düzeyleri ile yaşları arasındaki ilişki	57
Tablo 4.18. Futbolcuların rakip takım taraftarlarının olumsuz tezahüratlarından etkilenme düzeyleri ile oynadıkları takımda geçirdikleri süre arasındaki ilişki	57
Tablo 4.19. Futbolcuların rakip takım taraftarlarının olumsuz tezahüratlarından etkilenme düzeyleri ile profesyonel olarak futbol oynadıkları süre arasındaki ilişki	58
Tablo 4.20. Futbolcuların mevkilerine göre rakip takım taraftarlarının olumsuz tezahüratlarından etkilenme düzeyleri arasındaki fark.....	59
Tablo 4.21. Futbolcuların rakibin ve kendi takım taraftarlarının olumsuz tezahüratlarından etkilenme düzeyleri arasındaki fark.....	60

GRAFİKLER LİSTESİ**Sayfa**

Grafik 4.1. Takım bilgisi.....	43
Grafik 4.2. Futbolcuların oynadıkları mevkiye göre dağılımları	44
Grafik 4.3. Futbolcuların mevkilerine göre kendi takım taraftarlarının olumsuz tezahüratlarından etkilenme düzeyleri	56
Grafik 4.4. Futbolcuların mevkilerine göre rakip takım taraftarlarının olumsuz tezahüratlarından etkilenme düzeyi	59
Grafik 4.5. Futbolcuların rakibin ve kendi takım taraftarlarının olumsuz tezahüratlarından etkilenme düzeyleri	60

1. GİRİŞ

Spor genellikle eğlence amaçlı takım halinde veya bireysel olarak da yapılabilen içerisinde rekabeti barındıran fiziksel aktiviteler bütünüdür. İnsanlar avcı-toplayıcı yaşam tarzı sürdürdükleri zamanlardan itibaren sürekli sporsal aktivite içerisinde olmuşlardır.

Bireysel veya takım halinde yapılabilen sporlar arasında dünyada en popüler olan spor dalı futboldur. Futbol rekabet unsuruna dayalı, yuvarlak bir topu karşı kalede geçirme esasına dayanan bir oyundur.

İnsanlar küçük yaşlardan itibaren oyunlar oynamaya başlarlar. Birçok çocuğun küçük yaşlardayken en çok zaman ayırdığı oyun/spor dalı futboldur. 20. Yüzyıldan itibaren popülerliği gün geçtikçe artan futbol dalı günümüzde dev markalar haline gelen futbol kulüpleri tarafından olabilecek en profesyonel biçimde gerçekleştirilmektedir.

Ülkemizde üç büyükler olarak adlandırılan Galatasaray, Fenerbahçe ve Beşiktaş tarihleri ve kazanmış oldukları başarılar bakımından ülkemizi sırtlamaktadırlar. Ülkemizde yaşayan neredeyse her insanın bir futbol takımını desteklediği düşünüldüğünde futbolun ne kadar popüler olduğunu anlayabiliriz. Bu popüleritenin var olduğu bir ortamda seyircilik kavramının bu denli geniş olması hiç kimse için bir sürpriz değildir.

Seyirci genel anlamıyla futbol müsabakası esnasında haz almak amacıyla müsabakayı televizyon yayını aracılığıyla veya tribünlerde izleyen kişidir. Seyircide genel amaç haz almak olduğundan, desteklenen takıma karşı olan duygusal bağlılığın bir sınırı vardır. Fakat taraftarlık olgusunu incelediğimiz zaman alınan iyi bir neticede aşırı mutluluklar gözlenirken kötü neticeler karşısında duygusal olarak aşırı bir üzüntü yaşandığı gözlemlenmiştir.

İnsanlar genellikle bir taraftar grubuna girerek kendilerine yeni bir kimlik kazanmayı hedeflerler. Bir topluluk içerisinde normal hayatta sahip oldukları kimliklerden sıyrılabilen insanlar bu yolla iletişim ihtiyaçlarını da karşılayabilirler. Taraftarlık olgusu taraftarların psikolojisi anlamında önemli olduğu kadar kulüplerin yönetimi açısından da çok fazla öneme sahiptir. İlk olarak bir kulübün en önemli gelir kaynağı taraftarlarıdır. Taraftarlar fedakarlıklar yaparken takımlarına destek

olmak amacıyla kulüplerin lisanslı ürünlerini alır, bilet ya da kombine satın alarak kulüplere maddi anlamda destek olurlar. Ayrıca taraftarlar maçlar sırasında tezahüratlar aracılığıyla takımda memnun oldukları veya olmadıkları noktalara dikkat çekerek kulüp yönetiminde bir kontrol mekanizması oluştururlar (57).

Taraftarı memnun etme meselesi kulüp yöneticileri için önemlidir çünkü az önce de belirtildiği üzere taraftarlar kulüplerin en önemli gelir kaynaklarından birisidir. Taraftarların genel düşünceleri, oluşturdukları kamuoyu yadsınamaz bir öneme sahiptir.

Fanatizm ve holiganizm genellikle futbola zarar veren iki kavramdır. Fanatikler iyi sonuç alabilmek için gerekli olan tüm yolların denenmesi taraftarıdır. Taraftarlara göre sevgileri aşırı büyük olan bu insan grubu destekledikleri takımın sevgisini kendileri için çok üst düzeyde tutarlar. Genellikle rakip takımın taraftarlarına sataşan, psikolojik ve sözlü tacizlerde bulunan insanlar bu gruptadırlar. Psikolojik olarak da rahatsız olarak tanımlanabilecek olan bu insan grubuna kıyasla holiganlar futbol sahasını ve tribünleri birer şiddet eylem alanı olarak gören insanlardır. Holiganlara göre maçın neticesinin ne olduğunun pek bir önemi yoktur. Holiganlar şiddete olan gereksinimlerini doyurabilmek için futbol müsabakalarını kullanırlar. Rakip takım futbolcularına yabancı madde atan insanlar, rakip takım taraftarına karşı şiddet uygulayan ve hatta bazı durumlarda ölümlerine sebep olan holiganlar futbol camiası açısından en zararlı grubu oluştururlar. Bu üç destekçi grubu ortak bir kategoride toplamak istersek onların ortak noktası tezahürat olurdu (58).

Tezahürat maç esnasında veya öncesinde önceleri kendi takımını veya takımın belirli başlı futbolcularını motive etmek amacıyla söylenen sözlerdir. Genellikle belirli bir müzikle söylenen bu sözler takımlara büyük bir iç saha avantajı kazanır. Maalesef ülkemizde 1960'lı yıllardan itibaren küfürlü tezahüratlar sıklıkla yapılmaktadır (59). Olumsuz tezahürat kategorisine giren bu tezahüratlar kendi takım oyuncularına dahi yapılabilmektedir. Psikolojik taciz olarak nitelendirilebilen bu davranışların oluşmasına en önemli katkıyı amigo adı verilen tribün liderleri yapmaktadırlar. Daha önce belirtildiği gibi taraftarlık yaptığı esnada kendi kimliğinden soyutlanıp taraftar kimliğine bürünen insanlar amigoların dediklerini

mantık süzgecinden geçirmeksizin tekrar etmektedirler. Görüldüğü gibi futbol ve taraftar kavramları birbirinden bağımsız olamayacak kadar iç içe geçmiş durumdadırlar. Tezahürat taraftarlar ile futbolcular arasındaki iletişim hizmetini sağlarken, takıma olumlu katkıları bulunan bir eylemdir. Olumsuz tezahürat ise karşı takıma yapıldığında performanslarını olumsuz etkileyeceği gibi, kendi takım oyuncusuna yapıldığında motivasyon açısından çok ağır darbelerle sebep olabilmektedir (60, 61).

Futbolda olumsuz tezahüratın ekseriyetle karşımıza çıkan temel unsuru küfür yani argo kelimelerin kullanması şeklindedir. Bu durumu Ünveren (62) yaptığı bir çalışmada şöyle belirtmiştir: “Toplumsal hayatta ne şekilde ve hangi amaçla kullanılırsa kullanılsın, bireyin kendini ifade etme aracı olarak argo işlevseldir. Bireyin bireyle ve toplumla ilişkisi sırasında argo devreye giren ifade tarzlarından biridir. Türk toplum hayatında kullanılan argo daha çok "genel argo" diyebileceğimiz kelimenin bir çeşit anlam genişlemesi yoluyla farklı manalarda kullanılmasıyla gelişmektedir. Toplumsal hayatın bir tezahürü olarak kullanılan argo doğal olarak spor seyircisine ve onun kitle iletişim araçlarındaki diline de yansımaktadır. Kullanılan argo kelimeler spor camiasına has karakterler taşısa da esasında toplumda var olanların tezahüründen ibarettir” (62).

Bu çalışmada Türk futbolunun önde gelen profesyonel kulüp oyuncularıyla yürütülen anket sonucunda, taraftarların yaptıkları olumsuz tezahüratların kendi takımları ve rakip takım oyuncularını üzerindeki etkisini araştırmak amacıyla bir anket çalışması yürütülmüştür.

1.1. Araştırmanın Önemi

Ülkemizde futbol hem futbolcu hem de taraftar açısından en çok ilgiyi gören spor branşlarından biridir. Taraftarlar futbol kulüpleri için hem ekonomik değer oluştururken oyun esnasında yapılan tezahüratlarla psikolojik değer de oluşturmaktadırlar. Hem kendi takımlarının taraftarları hem de rakip takımın taraftarları futbolcuları oyun esnasında yaptıkları tezahüratlar ile etkilemeye çalışmaktadırlar.

Literatürde futbolcuların ve diğer profesyonel spor dallarından bireylerin ruh hali ve performansları, izleyicilerin davranışları üzerine birçok araştırma

bulunmaktadır (21). Fakat spor psikolojisi alanında seyircilerin davranışlarının profesyonel futbolcuların performanslarını nasıl etkilediği konusunda ve bu davranışların ne tür davranışlar olduğu konusunda yapılan çalışmaların azlığı dikkat çekmektedir. Bu dinamikleri belirlemek amacıyla Erkuş ve Çepikkurt (21) tarafından geliştirilen SLISBP (Scale on the Level of Influence of Supporter Booing on the Player) ve Türkçeleştirilmesi tez çalışmamız kapsamında yapılan “Profesyonel Futbolcuların Olumsuz Tezahürattan Etkilenme Düzeyi Ölçeği” kullanılmaktadır. Ölçek maddeleri anket sorularından oluşmakta ve oyuncuların kendi taraftarlarının ve rakip taraftarların yaptıkları kötü tezahüratlardan nasıl etkilendiklerini göstermektedir. Maddeler bu çalışmada kendi aralarında “özgüven”, “konsantrasyon” ve “ruhsal durum” olarak gruplanmıştır. Özgüven, konsantrasyon ve ruhsal alt boyutlar, ölçekteki orijinal anket sorularının tez çalışmamızın çerçevesine uygun şekilde gruplandırılması ile oluşturulmuştur. Bu üç temel başlık altında gruplanan maddelerin analizleri taraftarların davranışlarının futbolcuları ne ölçüde etkilediğini göstermektedir.

Bu çalışma ile, ülkemizde önemli bir yere sahip olan futbol oyununda, futbolcuların kendi takım taraftarlarının ve rakip takımın taraftarlarının olumsuz tezahüratlarından etkilenme düzeyleri incelenerek bilimsel alana katkıda bulunmak ve gelecekteki çalışmalara ışık tutmak amaçlanmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, futbolcuların kendi takım taraftarlarının ve rakip takımın taraftarlarının olumsuz tezahüratlarından etkilenme düzeylerini ortaya koymaktır. Bu sayede oyun esnasında futbolcuların olumsuz tezahürattan etkilenme düzeyleri belirlenecektir.

1.3. Problem Durumu

Ülkemizde futbol en çok ilgi gören spor branşlarından biridir. Birçok araştırmacının ilgisini çeken bu alan araştırılacak birtakım unsurlar içermektedir ve araştırmaların dikkatini çekmektedir. Bu spor branşında taraftarlar hem ekonomik hem de psikolojik açıdan takımlar için önem taşımaktadır. Bu alanda taraftarların futbolcular üzerindeki psikolojik etkisi araştırılması gereken konulardan yalnızca bir tanesidir. Taraftarların olumsuz tezahüratlar ile futbolcuları etkiledikleri gibi bir

algıları vardır. Bu düşünceden yola çıkarak, bu çalışmada, profesyonel futbolcuların kendi takımlarının ve rakip takımın taraftarlarının olumsuz tezahüratlarından etkilenme düzeyi nasıldır? Ve bu etkilenme düzeyi futbolcuların hangi bireysel özelliklerine göre değişmektedir?

1.3.1. Alt Problemler

Çalışmanın alt problemleri aşağıdaki gibidir.

Alt problem-1: Futbolcuların Kendi Takım Taraftarlarının Olumsuz Tezahüratlarından Etkilenme Düzeyleri ile Yaşları Arasında Bir İlişki var mıdır?

Alt problem-2: Futbolcuların Kendi Takım Taraftarlarının Olumsuz Tezahüratlarından Etkilenme Düzeyleri ile Oynadıkları Takımda Geçirdikleri Süre Arasında Bir İlişki var mıdır?

Alt problem-3: Futbolcuların Kendi Takım Taraftarlarının Olumsuz Tezahüratlarından Etkilenme Düzeyleri ile Profesyonel Olarak Futbol Oynadıkları Süre Arasında Bir İlişki var mıdır?

Alt problem-4: Futbolcuların Mevkilerine Göre Kendi Takım Taraftarlarının Olumsuz Tezahüratlarından Etkilenme Düzeyleri Arasında Herhangi Bir Fark var mıdır?

Alt problem-5: Futbolcuların Rakip Takım Taraftarlarının Olumsuz Tezahüratlarından Etkilenme Düzeyleri ile Yaşları Arasında Bir İlişki var mıdır?

Alt problem-6: Futbolcuların Rakip Takım Taraftarlarının Olumsuz Tezahüratlarından Etkilenme Düzeyleri ile Oynadıkları Takımda Geçirdikleri Süre Arasında Bir İlişki var mıdır?

Alt problem-7: Futbolcuların Rakip Takım Taraftarlarının Olumsuz Tezahüratlarından Etkilenme Düzeyleri ile Profesyonel Olarak Futbol Oynadıkları Süre Arasında Bir İlişki var mıdır?

Alt problem-8: Futbolcuların Mevkilerine Göre Rakip Takım Taraftarlarının Olumsuz Tezahüratlarından Etkilenme Düzeyleri Arasında Herhangi Bir Fark var mıdır?

Alt problem-9: Futbolcular Rakibinin ve Kendi Takım Taraftarlarının Olumsuz Tezahüratlarından Etkilenme Düzeyleri Arasında bir fark var mıdır?

1.4. Hipotezler

Hipotez-1: Futbolcuların Kendi Takım Taraftarlarının Olumsuz Tezahüratlarından Etkilenme Düzeyleri ile Yaşları Arasında Bir İlişki Yoktur.

Hipotez-2: Futbolcuların Kendi Takım Taraftarlarının Olumsuz Tezahüratlarından Etkilenme Düzeyleri ile Oynadıkları Takımda Geçirdikleri Süre Arasında Bir İlişki Yoktur.

Hipotez-3: Futbolcuların Kendi Takım Taraftarlarının Olumsuz Tezahüratlarından Etkilenme Düzeyleri ile Profesyonel Olarak Futbol Oynadıkları Süre Arasında Bir İlişki Yoktur.

Hipotez-4: Futbolcuların Mevkilerine Göre Kendi Takım Taraftarlarının Olumsuz Tezahüratlarından Etkilenme Düzeyleri Arasında Herhangi Bir Fark Yoktur.

Hipotez-5: Futbolcuların Rakip Takım Taraftarlarının Olumsuz Tezahüratlarından Etkilenme Düzeyleri ile Yaşları Arasında Bir İlişki Yoktur.

Hipotez-6: Futbolcuların Rakip Takım Taraftarlarının Olumsuz Tezahüratlarından Etkilenme Düzeyleri ile Oynadıkları Takımda Geçirdikleri Süre Arasında Bir İlişki Yoktur.

Hipotez-7: Futbolcuların Rakip Takım Taraftarlarının Olumsuz Tezahüratlarından Etkilenme Düzeyleri ile Profesyonel Olarak Futbol Oynadıkları Süre Arasında Bir İlişki Yoktur.

Hipotez-8: Futbolcuların Mevkilerine Göre Rakip Takım Taraftarlarının Olumsuz Tezahüratlarından Etkilenme Düzeyleri Arasında Herhangi Bir Fark Yoktur.

Hipotez-9: Futbolcuların Rakibin ve Kendi Takım Taraftarlarının Olumsuz Tezahüratlarından Etkilenme Düzeyleri Arasında Bir Fark Yoktur.

1.5. Varsayımlar

Araştırmaya katılan futbolcuların ölçeği samimiyetle ve dürüst olarak doldurdıkları varsayılmıştır.

Araştırmada kullanılan ölçeğin daha önceden geçerli ve güvenilir bulunması doğru olarak varsayılmıştır.

Araştırmada seçilen örneklem grubunun araştırma evrenini temsil ettiği varsayılmıştır.

Araştırmada uygulanan istatistiksel yöntemlerin geçerli ve güvenilir olduğu varsayılmıştır.

1.6. Sınırlılıklar

Araştırma kullanılan bilgi formu ve Profesyonel Futbolcuların Olumsuz Tezahürattan Etkilenme Düzeyleri Ölçeği'nin ölçütü ile sınırlıdır.

Araştırma, çalışmaya katılan Türkiye 2014-2015 Spor Toto Süper Ligi'nde forma giyen yerli ve yabancı 10 futbol kulübünün profesyonel futbolcuları ile sınırlıdır.

2. SEYİRCİLERİN FUTBOLCULAR ÜZERİNDEKİ PSİKOLOJİK ETKİLERİ

2.1. Futbol ve Taraftarlık Kavramları

2.1.1. Futbol Kavramı

Futbol 11 kişilik iki takım arasında oynanan bir oyundur. Kendine has kurallara sahiptir. Topu rakip takımın kalesine sokmak oyunun amacıdır. Oyun sırasında topa elle veya kolla temas kurallara göre yasaktır ancak takımların kalecileri ceza sahası adı verilen belirli bir alanda topa elle temas etmekte serbestlerdir. Her takımın kendine özgü bir tarzda formaları vardır ve her futbolcu bunları giyer. Futbol belli özelliklerde çim bir sahada oynanır. Genel olarak dikdörtgen şeklinde olan sahanın boyutları belirli standartlara sahiptir. Bu sporun günümüzde ulaştığı pozisyon hayal edilenden de ötedir. Milyonlarca kişi tarafından takip edilen bir endüstriye dönüşen futbol diğer spor dallarına göre en çok izlenen spor dalıdır (46).

Son zamanlarda futbol sadece oyun olma işlevinden uzaklaşarak yerel, toplumsal, ulusal ve evrensel bir gerçeklik haline dönüşmüştür (46). Hatta o kadar yaygınlaşmıştır ki, sokaktaki vatandaştan en üst düzey yöneticilere kadar hemen herkes bu sporu takip etmektedir. Futbol, dünya üzerinde her ülkenin sahip çıktığı ve milli kimliğin bir göstergesi haline gelmiştir (48). Bu kadar popülerleşmesinde etkili olan bir etken de bu sporun önceden tahmin edilemeyen ve heyecan dolu bir oyun olmasıdır. Futboldaki bu bilinmezlik faktörü insanları kendine çekmesinde büyük katkıya sahiptir. Bu büyük ilgi futbolun içindeki her unsurun tarih boyunca daha profesyonel ve ticari bir hal almasına neden olmuştur.

Kamuoyu üzerinde etkili hale gelen futbol kimi zaman yönetici sınıf tarafından kitleler üzerinde bir araç olarak kullanılmaktadır. Futbolun ekonomik boyutu ise endüstriyelleşme ve profesyonelleşmeyle birlikte hayatımıza giren yeni bir olgu olmuştur. Farklı dil, din, ırk ve coğrafyadan insanların benzer şekilde futbola ilgi göstermesindeki nedenler arasında sosyo-kültürel açıdan bakıldığında bu sporun insanların istekleri ile aynı doğrultuda özelliklere sahip olması gösterilebilir. Bütün bunlar göz önüne alındığında futbolun nasıl bu kadar hızlı yayıldığı anlaşılmaktadır. Dolayısı ile futbol günümüzün en yaygın ve en çok yatırım yapılan spor branşıdır.

Unutulmamalıdır ki, bir ülkenin veya bölgenin futbol karakteristiği o yörenin özelliklerini sosyo-kültürel ve ekonomik özelliklerini de yansıtmaktadır. Örneğin, Futbol kulüpleri Anadolu'da İstanbul, İzmir ve Adana gibi ekonomik seviyesi gelişmiş yörelere göre çok daha geç başlamıştır. Genellikle ekonomik yöndeki gelişmeyle futboldaki gelişme ve yaygınlaşma doğru orantılı olmaktadır.

2.1.1.1. Dünyada ve Ülkemizde Futbolun Tarihi ve Gelişimi

İlk olarak nerede ve kimler tarafından bulunduğu bilinmese de modern futbol Roma'da askerler tarafından oynanan Harpastrum'a dayandığı iddia edilmektedir (48). Daha sonraki dönemlerde orta çağda kilisenin de destek verdiği bu oyun o zamanlar eğlence amacından daha farklı şeyler için kullanıldığı belirtilmektedir. Örneğin insanlar düşmanlarını mağlubiyete uğrattıklarında futbol oynadıkları tarihsel çalışmalarda yer almıştır (16).

Daha sonraları modern futbol tarihinde ilk futbol kulübü yine İngiltere'de kurulan Sheffield kulübüdür. Ancak İngiliz Futbol Birliğinin kurulduğu 26 Ekim 1863 yılı modern futbolun doğduğu yıl olarak kabul edilir. Sanayi devrimiyle birlikte işçiler için ucuz eğlence kaynağı gereksiniminden ve işçileri tatil gününde oyalayan bir eğlence aracı olarak futbol İngiltere'de gelişmeye başlamıştır. Günümüzde İngiltere Premier Lig'in köklü kulüplerinden Manchester United, Liverpool ve Arsenal gibi hatırı sayılır kulüpler 19. Yüzyılın ortalarında işçiler tarafından kurulan kulüplerdir (16).

Ülkemizde ise modern futbol ilk olarak 19. yüzyılın sonlarında görülmeye başlamıştır. Avrupa'daki yaşam tarzına yakınlaşmaya başlayan ve ticaret merkezi olan İstanbul'da Türkiye'nin ilk kulüpleri kurulmuştur. Unutulmamalıdır ki, Avrupa ülkelerine nazaran Türkiye'de bu sporun gelişimi daha yavaş olmuştur. Müslüman Türklerin dini inançlardan dolayı bu oyunu oynamaması ve hatta futbolun yasaklanması nedenler arasında gösterilebilir (16). Bu dönemde futbol ilk olarak gayrimüslimler tarafından oynanmış ve geniş kitlelere yayılımı da yine gayrimüslim vatandaşların yoğun olduğu Selanik ve İzmir kentlerinde görülmüştür. Hatta ilk taraftarların da yine bu şehirlerde ortaya çıktığı bilinmektedir.

Türkiye'de kurulan ilk profesyonel futbol kulübü ise Galatasaray Spor Kulübü'dür. 1905 yılında kurulan ilk futbol kulübünün ardından büyümeye başlayan

Türk futbol sektöründe 1900'li yılların başlarında peş peşe futbol kulüpleri kurulmaya başlanmıştır. Daha sonraki yıllarda Türkiye'de futbol giderek yaygınlaşmış, Anadolu'nun diğer şehirlerinde de kulüpler kurulmaya başlanmıştır. 1959 senesinde Türkiye Süper Ligi'nin kurulmasıyla, futbol modern hayatta eğlence unsuru olarak yerini sağlamlaştırmış, daha da fazla yaygınlaşması için bir zemin hazırlanmıştır. Daha sonraki yıllarda yabancı futbolcuların transfer edilmeye başlanması, kulüplerin şirketleşmesi gibi etkenler sayesinde futbol Türkiye'de popülerliğini arttırmıştır (16).

Özellikle 1990'lı yıllarda Avrupa Kupalarında gelen başarılar ve televizyon yayınlarının yaygınlaşması sayesinde insanların futbola bağlılığı artmıştır. 2000 yılında Galatasaray Spor Kulübünün Uefa Kupası'nı alması ve 2 sene sonrasında Türk Milli Takımı'nın Dünya 3.'lüğünü kazanmasından sonra Türkiye'de futbol genç-yaşlı, zengin-fakir, kadın-erkek demeden yediden yetmişe bütün insanlar için ortak bir eğlence anlayışına dönüşmüş, bu sayede futbol ulaşabileceği en yüksek popülerlik seviyesine ulaşmıştır. Günümüzde Süper Lig'de oynayan takımların yayın gelirleri incelendiğinde ortaya çıkan yüksek rakamlar futbolun kitlelere ne kadar güçlü ve başarılı bir şekilde hitap ettiğinin bir göstergesidir (16).

2.1.3. Taraftarlık Kavramı

Taraftarlık kavramı seyircilikten ziyade futbol maçlarına duygusal olarak daha fazla bağlanmayı kapsar. Sözlük anlamı olarak taraftarlık taraf olmak kelimesinden türeyerek bir 'futbol taraftarlığı' kavramı bir futbol takımına gönül vermek ve duygusal bağlılık beslemek anlamını taşır. Taraftarlık yoluyla seyirciler bir şekilde düzene sokulmuş olurlar. Taraftarlık kavramı desteklenen takımın bir maçını seyretmek için uzun süreler ayırmak, alınan galibiyetten gurur duymak ve alınan kötü sonuçlar sonucunda üzgün hissetmek durumlarını bünyesinde barındırır.

Taraftarlık kavramını ele alırken, aynı takımı aynı müsabakada yan yana izleyen insanlar arasında bile duygu ve düşünce farklılıklarının bulunduğunu göz önünde bulundurduğumuzda net bir tanımın yapılamayacağını, birçok farklı sınıflandırmaların bulunabileceğini unutmamalıyız. Taraftarlıkta esas mesele gönüllülük esasıdır. İnsanlar genelde destekledikleri takımı neye göre seçtiklerini

hatırlamayacak durumdadırlar. Küçük yaşlardan itibaren başlayan taraftarlık başka bir takıma yöneltilemez.

Taraftarlık olgusu genellikle genç yaşlarda görülürken zaman geçtikçe bu olgu seyirciliğe doğru kaymaktadır. Geçmişten bugüne taraftarlık kavramı tartışıla gelmektedir. Taraftarların psikolojik ve sosyolojik analizleri doğru bir şekilde yapılmalıdır çünkü genellikle bir insan taraftar kimliğine büründüğü zaman kendi kimliğini yok sayarak sadece taraftar kimliğiyle hareket edebilmektedir. Sürü psikolojisine bürünen taraftar, daha sonra kendisinin bile inanamayacağı davranışları kalabalık içerisinde farkına varmadan yapabilir. Bu sebeplerden ötürü tribünlerde veya diğer maç izlenen mekânlarda tatsız olaylar yaşanabilmektedir (31). Taraftarların genel amacı tezahürat yoluyla rakip takımın taraftarını veya rakip takım futbolcularını psikolojik baskı altına alarak, kendi takımına avantaj sağlamaktır.

2.1.3.1. Taraftar Psikolojisi

Futbol takımı taraftarlığının psikolojik ve sosyal nedenlerle ortaya çıktığı söylenebilir. Her toplumda bireylerin çeşitli gereksinimleri vardır. Bireyler bunları dürtü ve güdüleriyle davranışlara dönüştürürler ve bir ihtiyaçtan doğan doyuma ulaşırlar, işte takım taraftarlığının temelinde de bu yatmaktadır (73). Taraftarlar futbol kültürünün ve ekonomisinin bir parçası olarak kendilerini tanımlarken, destekledikleri takım ile bir bağlılık kurarak destekledikleri takımın başarısından haz duyarlar (1). Taraftar olan kişi bir gruba ve topluluğa karşı aidiyet duygusu hissederek psikolojik olarak kendisini rahat ve güvende hisseder. Bu yol ile taraftar kendisine bir kimlik kazandırmış olur (1). Taraftar olan kişi kendisini takımıyla özdeşleştirebilir.

Birçok taraftar takımının başarısına, performansına etki edebildikleri inancına sahiptir. Daha sonraki kısımlarda da bahsedeceğimiz üzere tezahüratlar aracılığıyla taraftarların genel görüşlerini yansıtarak, memnuniyetsizliklerini veya memnun oldukları durumları belirtirler. Bu yüzden taraftarlar kendilerini spor kulüplerinin bir parçası olarak görmekte bir anlamda haklıdırlar. Taraftarların ekonomik olarak kulüplerin en büyük destekçileri oldukları için böyle düşünmekte haklıdırlar. Kulüp yönetiminde karar sürecinde hiçbir rolü olmamalarına rağmen, kamuoyu oluşturarak istediklerini yöneticilere aktarabilirler (72).

Kendi kimliğiyle toplumda ilgi görmeyen insan, taraftarı olduğu grubun içerisinde saygınlığa sahip olduğunu düşünür. Ayrıca herhangi bir sosyal ortama bağlılık hissetme ihtiyacı duyan insan kişiliği, taraftar toplulukları sayesinde aradığı sosyal ortamı kolaylıkla bulabilir çünkü taraftar topluluklarında ekonomik ve kültürel sınıf farklılıkları genelde gözetilmez. Aynı futbol takımının taraftarı olan iki insan rahatlıkla birbiriyle kaynaşabilir ve belirli bir düzeyde arkadaşlık kurabilir. Bir birey bir taraftar topluluğuna girdiği zaman kendi kişisel kimliğini yok sayarak taraftar grubu ne yapıyorsa aynısını taklit etme eğilimindedir. Taraftar grubu ortamında yapılan hareketlerin sorgulanması genellikle olmaz çünkü insanlar içlerindeki doğallığın taraftar grubu sayesinde ortaya çıktığına inanarak deşarj olma bahanesiyle gruba aidiyet hissederek eylemde bulunabilirler (46).

Şunu hatırlatmakta fayda var ki taraftar psikolojisini belirli bir kalıba sokmak anlamsızdır çünkü her taraftar grubu kendisine has özelliklere sahip olabilir. Fakat özellikle genç taraftarlar büyük ihtimalle kendi kişilikleri henüz tam olarak olgunlaşmadığı için taraftar grubundaki büyüklerin yönlendirmelerine daha açıktırlar ve diğerlerinden daha aşırı eylemlerde bulunabilirler (19).

2.1.3.1.1. Takım Tutma

Takım tutma, bir spor taraftarının kendi favori takımına psikolojik bağlılığının derecesi olarak tanımlanmaktadır (69). Bir bireyin taraftar haline gelmesinde aile, doğduğu ve/veya büyüdüğü bölge, oyuncular, çalıştırıcılar, taraftar etkinlikleri ile kutlamalar etkili olmaktadır (26). Bir spor takımına psikolojik bağlılığın en iyi belirtilerinden biri müsabakalara düzenli katılım (36, 68, 69) ve takım uğruna harcanan paradır. Donovan ve arkadaşları (18)'na göre bir spor takımını yüksek derecede tutan bir taraftar, takımı için olumlu duygular besler ve buna ek olarak takımını izleyicilikle destekler, takımla bağlantılı ve sponsorlu olduğu ürünleri satın alır.

Cialdini ve arkadaşları (12)'nin da belirttiği gibi, taraftarların, takımlarının başarı veya başarısızlıklarına bağlı olarak sergilediği davranışlar iki şekilde incelenebilir. Bu davranışların ilki Basking in Reflected Glory (BIRG) adı verilen, taraftarların tuttukları takımın başarısını kendi başarısı olarak görme davranışı iken, ikinci davranış ise Cutting of Reflected Failure (CORF) adı verilen, taraftarın tuttuğu

takımın başarısızlığında kendini uzaklaştırma davranışıdır. Farklı açılardan yapılan çalışmalarla da bu terimler kabul edilmiştir. (38, 9, 57, 37). Wann ve Branscombe'un bulgularına göre, takım taraftarlığı daha yüksek olan kişiler daha fazla BIRGing ve daha az CORFing davranışları sergilerken, taraftarlık seviyesi zıttı şekilde düşük olan kişiler bunun tersini sergilemektedir. Takımlarıyla kendisini yüksek seviyede özdeşiren taraftarlar, takımları, özel oyuncularını ve tarihi gibi bilgilere orta ile düşük seviyede özdeşiren taraftarlara oranla daha fazla sahip olmaktadır (67).

Kişisel refahtan çok sosyal refahla daha fazla ilişkili olan takım tutmanın yarattığı geçici ve sürekli sosyal bağlantıların, sosyal psikolojik sağlık üzerinde dikkate değer sonuçları olacağı tahmin edilmektedir (66). Wann ve Polk (71) 'un varsayımı ise takım tutma davranışı ile başkalarının güvenilirliği arasında pozitif bir bağlantı olduğudur. Bununla birlikte, takım tutma düşmanca ifade ve araçsal saldırganlıkla da pozitif ilişkilidir. Yüksek seviyede takım tutan taraftarların, isimsiz saldırı eylemlerinde bulunma isteğinin daha fazla olduğu görülmüştür (70, 68, 60). Bu duruma paralel olarak, Wann ve arkadaşları (69), hileciliğin kabul edilebilir olarak düşünmeye hazır olmanın takım taraftarlığı ile pozitif bir ilişkisi olduğunu buldu. Takımlarını yüksek derecede tutan bireyler, takımlarının başarısını veya başarısızlığını kendilerininmiş gibi kabul ederler. Hatta bazı taraftarlar takımlarını ara vermeden desteklemektedir (6, 24).

2.1.3.2. Futbolda Taraftarın Önemi

Futbolda taraftarın önemi belli başlı iki alanda ortaya çıkmaktadır. İlk olarak ekonomik anlamda bütün spor kulüpleri taraftarlarının yapmış oldukları desteğe bağlıdırlar. Daha önce de belirttiğimiz gibi, 21. yüzyıla gelindiğinde futbol bir eğlence aracı olmanın yanı sıra, ekonomik bir sektör haline gelmiştir. Günümüzde bazı iş adamlarınca yatırım alanı olarak bile görülen spor kulüpleri şirket haline gelmiştir ve hatta borsada bile işlem göreceği seviyeye gelmişlerdir.

Spor kulüplerinin en önemli gelir kaynakları taraftarları sayesinde oluşmaktadır. Çok büyük bir çapta rekabeti doğandıran futbolda kulüpler bir adım daha öne geçebilmek için gelir kaynaklarını mümkün olduğu her alanda ve zamanda arttırmak zorundadırlar (56). Futbol kulüplerinin gelirini sağlayan belli başlı birkaç yol vardır. Stadyum gelirleri, lisanslı ürün satışı, yayın gelirleri gibi

yüksek getiri payına sahip olan alanların hepsi taraftarların niceliği ve niteliğiyle doğrudan orantılı olan gelir tipleridir (28). Görüldüğü gibi futbolda taraftar olgusu, ekonomik yönden önemi tartışılmayacak bir yere sahiptir çünkü kulüplerin ekonomik gelirlerinin çok önemli bir kısmı taraftarların destekledikleri takımlar için yaptıkları harcamalardan oluşmaktadır. Görüldüğü gibi taraftar grubu olmadan bir kulübün ekonomik olarak ayakta durması mümkün değildir (56).

Futbolda taraftarın önemi ikinci olarak psikolojik destek ve uyarılar anlamında ortaya çıkar. Futbolda taraftar tatmin edilmesi gereken bir gruptur. Taraftarın yönetime ve futbolculara yapmış oldukları baskılar, gösterdikleri memnuniyetsizlikler veya memnun oldukları noktalar, yönetim ve futbol teknik kadrosu tarafından bir kendi kendini kontrol eden mekanizma oluşturmaktadır. Örneğin maç esnasında bir oyuncuya karşı veya yönetime karşı kötü tezahürat edilmesi taraftarın memnuniyetsizliğini gösterirken, yöneticilere ve futbolculara da yaptıkları işin sorumluluğu sürekli olarak anımsatmaktadır. Tam tersi bir şekilde de taraftarın memnun edilmesi futbolda olmazsa olmaz olan gerçekleştirilmeden sağlıklı büyüme ve başarıların elde edilemeyeceği gerçeğini taşıyan bir olgudur. Görüldüğü gibi taraftar olgusu bir denetim mekanizması olarak çok önemli bir işlevi yerine getirmektedir. Unutulmamalıdır ki, memnuniyetsizlik yaşayan taraftar kulübe maddi olarak da destek olmak için elinden geleni yapmayacak, takımını istemeden de olsa tepki koymak adına maddi anlamda yalnız bırakabilecektir. Bu iki önemli vazife taraftarların omzundadır.

“Seyirci bir futbol takımının 12. üyesi, bir basketbol takımının 6. üyesi olarak tanımlanmaktadır” bu tanım sporda seyircilerin önemini oldukça belirgin bir şekilde göstermektedir (21). Wann (69)’e göre, birçok oyuncu, spor eğitmeni, antrenör ve yöneticiler spor alanında yürütülen müsabakaların seyrini değiştirme gücüne sahip olduğunu düşünmektedir. Seyirciler özellikle karşı takımı maç esnasında daha güçlü ya da yenilgiye yönelik bir tehdit unsuru olarak algıladıklarında sözlü saldırı davranışını oldukça sık bir şekilde göstermektedirler. Bu kavram küfür, hakaret ve toplu şekilde yapılan tezahüratlar olarak sıralanabilir. Taraftarlar karşı takımın taraftarlarına küfür, hakaret ya da toplu şekilde yaptıkları kötü tezahüratın (yuhalama vb.) kendi takımlarına bir nevi destek olduğunu düşünmekte ve yaptıkları bu davranışların kazanılan zaferde bir payı olduğuna inanmaktadırlar (21).

Kulüp yöneticilerinin, seyircilerin yaptıkları tezahüratın kendi takımlarına yardımcı olduğunu düşünmelerinin sonucunda taraftarlar stadyumda oldukça enerjik ve etkili gösteriler yapma konularında desteklenmektedirler. Bu destek ve taraftarların kendi isteklilikleri sonucunda ortaya çıkan görsel ve işitsel gösterilerin karşı takımın ruh halini olumsuz yönde etkileyerek başarısız olmalarına yol açtığına inanılmaktadır (21). Yalnızca yöneticiler değil, taraftarların büyük bir çoğunluğu yeterince yoğun ve şiddetli tezahürat yaptıklarında takımlarına ciddi anlamda destek olduklarına inanmaktadırlar. Ülkemizde bunun örneğini Beşiktaş'ta Çarşı, Galatasaray'da Ultraslan, Fenerbahçe'de Genç Fenerbahçeliler, Trabzonspor'da Trabzonlu Gençler, Ankaragücü'nde Gecekondular, Mersin İdman Yurdu'nda Şeytanlar, Sivasspor'da Yiğidolar gibi birçok taraftar grubunun yaptıkları gösterilerle gerek kendi takımlarının oyuncularına destek gerekse rakip takım oyuncularına negatif bir etki yaratma konusunda etkili örnekler gözler önüne sermiş ve sermeye devam etmektedirler.

Taraftar gruplarının aralarındaki çekişme ve tezahürat konusunda daha iyi olduklarını gösterme amacı yer yer kendini ses yüksekliği (desibel) rekoru kırma konusunda da göstermektedir. UEFA'nın kendi internet adresinde Beşiktaş taraftarının tezahürat sesinin yüksekliğinin 2009 yılında Manchester United müsabakası sırasında 132 desibel olarak kaydedildiği belirtilmektedir (UEFA, 2009, <http://www.uefa.com/news/newsid=892064.html>) Seyircilerin bu çabaları birçok teknik direktörün yalnızca takımlarını yönetmek değil, seyircileri de bir savaş tiyatrosu şeklinde yönetme arzusunda ve karşı takımı korkutma amacı içinde oldukları da literatürde belirtilmektedir (21). Böylelikle birçok stadyum karşı takımın korku ve tedirginlik duyguları hissetmelerine yönelik olarak dizayn edilmiştir.

2.1.4. Fanatizm ve Holiganizm

Holiganlık kavramı bundan yaklaşık bir asır önce futbol maçlarında taşkınlık çıkaran bir İngiliz vatandaşının soyadından türeyerek Daily News gazetesinin kavramsal olarak kullanılmasıyla ortaya çıkmıştır (48). Bu kelime Türkçe dâhil olmak üzere birçok dile bir değişim olmadan geçmiştir. Ülkemizde holiganlığın oluşmasına neden olan birçok etken sıralanabilir. Bu etkenlerin başında kişilerin spor kültürü ve genel psikolojik yapılarının yetersiz oluşu başta gelmektedir. Bu sebepten dolayı bir

toplumdaki veya bir yöredeki toplumsal gerilik, ekonomik ve sosyal sıkıntılar, toplumun veya yörenin futbol müsabakalarında taraftarların taşkınlığı ile ölçülebilir. Holiganlık şiddeti, milliyetçiliği ve ayrıştırmayı körükleyen eylemlerde bulunan insanların ortak noktasıdır (48).

Fanatik kavramına geldiğimizde ise holiganlıktan ayrı olarak iki farklı anlamı olduğunu söyleyebiliriz. Olumlu anlamı olarak fanatiklik bir taraftarın destekçisi olduğu takımı ölesiye sevdiği bir durumu betimlemektedir. Taraftarlığını en üst seviyede yaşayan insanlara fanatik denmekteyken, bazı durumlarda holigan ile eşanlamı olarak kullanılabilir. Kültürden kültüre değişebilen bu tanımlarda holiganlığı tanımlayan ölçüt şiddete eğilim ve başvuru iken fanatiklikteki ölçüt desteklenen takıma duyulan sevgi kapsamında incelenebilir (32).

Fanatik olan bir insan müsabakanın sonucuyla ilgilenir ve maçı izlerken memnun verici sonuçlardan tatmin olmaya odaklıdır. Oysa holiganın asıl amacı, müsabakanın sonucu ne olursa olsun kavga çıkartabilmek, içindeki şiddeti kusabilmektir. Fanatiklik genel olarak çok sağlıklı bir durumu anlatmasa da, holiganlık kavramını ele aldığımızda psikolojik açıdan hastalıklı olan bireylerden bahsettiğimiz söylenebilir (35). Sonuç olarak her iki kavram da futboldaki seyirci kavramından çok farklı olarak, genellikle hayatının merkezine futbol almış kişilerdir. Fanatikler sonuç odaklı bir yaklaşım sergilerken, holiganlar genellikle halk arasında 'serseri' olarak tanımlanan insan grubunun futbolu kendi şiddet arzularını doyurabilecekleri bir alan olarak gören insan topluluklarıdır.

Tribünlerde genellikle amigoluk yapan insanlar fanatik veya holigan sınıflandırmalarındaki tanımlardan birisine veya her ikisine birden uyabilirler. Amigo olarak adlandırılan tribün liderlerinin müsabaka esnasında büyük bir grubu etkisi altında bırakıp onların da mantıklı düşüncelerine fırsat bırakmadan eyleme geçmelerini sağladıkları için eğitilmeleri ya da en azından kontrol altına alınmaları önemli bir husustur.

2.1.5. Tezahürat Kavramı

Tezahürat kelimesinin sözlük anlamı seyircilerin bağırıp çağırarak alkışlarla tempo tutulan gösteri olarak geçmektedir. Psikolojik olarak insanlar spor branşlarında veya rekabetin olduğu her ortamda taraf seçip, tuttıkları tarafın

kazanmasını istemektedirler. Bir tarafın seyircilerine genellikle taraftar denilir ancak bazı taraftarlar eylemlerine göre holiganlar ya da fanatikler olarak da adlandırılmaktadırlar.

Taraftarlar, destekledikleri spor kulüplerinin hem para kaynağıdır hem de en büyük psikolojik olarak da destekleyicisidir. Onlar her şartta takımlarını her yerde desteklemek için hazır insan topluluklarıdır (25). Bu yüzden aynı tarafı tutan insanlar taraftar toplulukları oluşturup, karşı tarafın performansını düşürmek aynı anda tuttıkları tarafın performansını arttırmak amacıyla tezahürat ederler. Bu olay dünyada en yoğun şekilde futbol müsabakalarında görülmektedir. Bunun sebebi on binlerce kişinin tek bir amaç için aynı yere yani takımlarının stadyumlarına toplanmasıdır. Taraftarlar stadyumu doldurup tek bir ağızdan tezahüratlarla hem karşı takımın motivasyonunu psikolojik olarak etkilerler hem de kendi takımlarını motive ederek ve destekleyerek müsabakayı kazandırmayı amaçlarlar. Ayrıca, tuttıkları takımın en iyi oyuncularını özel olarak desteklerler. Barcelona futbol takımı taraftarları için Lionel Messi futbolcudan daha fazla değerlidir hatta benzetme yapılması gerekirse futbol tanrısıdır. Onun için özel tezahüratlar bestelenip, gösteriler düzenlenir. Yani bazı sembol isimler idolleştirilerek tezahüratların nesnesi haline gelebilmektedirler. Taraftarlar o stadyumların dışındaki hayatlarını unutup, tek bir amaç için topluluğa ait olma psikolojisiyle tezahüratlarla ve bazı görsel gösterilerle takımlarını desteklerler ancak bazen aşırıya kaçılarak iki tarafın taraftarları arasında istenmeyen olaylar meydana gelebilmektedir (30). Bazı ülkelerin derbi maçları ne yazık ki fiziksel yaralanmalara hatta ölümlere kadar ciddi durumlarla sonuçlanabilir. Örneğin, Sırbistan'da Partizan ve Kızılyıldız takımlarının müsabakasında bu tür ciddi olaylara çok sık rastlanır.

Genellikle her spor branşında müsabakalar iki takımdan birinin ev sahibi, diğerinin ise misafir takım olacağı şekilde oynanır. Ev sahibi takımın taraftarları sayısal üstünlükle ve bunun getirdiği psikolojik üstünlükle, karşı takımın oyuncularını tezahüratlarıyla veya gösterileriyle motivasyonunu bozar, aynı zamanda karşı takım taraftarlarının tezahüratlarını bastırarak kendi takımına da isteklendirme sağlar. Bu yüzden spor kulüpleri sahalarını (stadyumlarını) maksimum taraftar alabilecek kapasitede yaptırmaya çalışırlar hem başarı hem de gelir sağlamak için. Zaten taraftarlar her zaman ve her sahada onların yanındadır. Tezahüratın amacı

müsabakanın hangi branşta olduğuna, karşılaşmanın kiminle oynandığına ya da ciddiyetine göre değişiklik gösterebilir. Bir kulübün futbol maçında takımına tempo kazandırmak için ya da karşı takımın motivasyonunu bozmak için tezahürat yapılırken, aynı kulübün basketbol maçında karşı takımın hücumu sırasında psikolojisini düzenini bozmak için on binlerce kişi aynı anda ıslık çalabilir. Ayrıca, bir kulübün derbi maçında karşı takımın taraftarlarının sesini bastırmak için, karşı takımın oyuncuların performansını kötü yönde etkilemek için yüksek desibelde ses çıkaracak tezahüratlar edilir.

Bazı müsabakalar normal sezona hazırlık için ya da şov amaçlı yapılır. Bu tarz karşılaşmalarda ise taraftarlar sadece kendi oyuncuları için ya da kendi taraftar toplulukları için özel durumlar için tezahüratlar yaparlar. Her spor branşında her ülkenin bazı takımları ezeli rekabet halindedir. En özel tezahüratlar da genellikle bu takımların rekabetlerinden çıkar. Farklı karşılaşmalar da bile üstünlüklerini göstermek için o müsabakalarla alakası olmayan tezahüratlar edilebilir. Diğer özgün tezahüratlar da semt takımlarından çıkar. Taraftarlar kendi takımlarının hikayelerini anlatan ya da önemini anlatan tezahüratlar yazarlar ve onları her maçta ritüel halinde söyleyebilirler.

2.1.5.1. Türkiye’de Tezahürat Tarihi

Daha önce de belirttiğimiz üzere ülkemizde futbol önceleri büyük şehirlerde gelişmiştir. Anadolu şehirlerinin futbol ile tanışması 1930’lu yılları bulmaktadır. Bu sebepten ötürü taraftarlık olgusu ve tezahürat şekilleri ilk olarak İstanbul gibi büyük şehirlerde ortaya çıkmıştır. Futbol ilk oynandığı zamanlarda tribünler günümüze kıyasla çok daha küçük olmakla birlikte olumsuz tezahüratlara yer verilmesi olayı yok denecek kadar az olmuştur. Tezahüratlar genellikle basit birkaç kelimeden oluşan, rakip takımı psikolojik olarak yıpratmak üzerine olmaktan ziyade kendi takım oyuncularını motive etme üzerine kurulmuştur (17). İlk yıllarda, futbolcuları isminin başına ‘Haydi Aslanım, Yaşa Aslanım’ gibi motive edici sözler ekleyerek oyuncuları motive etmek bir taraftarlık görevi addediliyordu (33). Özellikle bu dönemlerde tribünlerde kötü herhangi bir söz edilmemesi önemli bir noktadır. Nazım Hikmet 1930’lu yıllarda tribünden takip ettiği bir maç sonrası, tribünlerdeki demokratik yapıya dikkat çekmiş, herkesin istediğini söyleyebildiği bir ortam

arayanlar stadyumlara gitsinler demiştir (33). 1940'lı yıllara geldiğimizde hala tribünlerde küfür duymayız fakat inceden cinsiyetçi sataşmalar başlamıştır. Bu sataşmaların en önemli örneği 'Bir baba hindi...' diye başlayıp günümüzde bile hala birçok kişinin aşına olduğu müzikli tezahürattır. Ayrıca bu dönemlerde hakemlere karşı kötü tezahüratlar yapılmaya başlanmıştır. 1950'li yıllarda rakip takıma yönelik kötü tezahüratlar yapılmaya başlanmıştır. Bu dönemde özellikle amigoların seyircileri coşturması sonucunda 'i.e' kelimesi rakip takım oyuncularını için kullanılmaya başlanmıştır (33). 1950'lerde görülen ülkemizdeki ekonomik ve kültürel gelişmelerin de etkisiyle futbol erkek egemen bir eğlence aracına dönüştüğünden dolayı tezahüratlarda da ataerkil ve cinsiyetçi bir yapı görülmeye başlanmıştır (59). Daha sonraki yıllarda ülkedeki gelişmelere paralel olarak Anadolu'da birçok kulüp açılmış ve taraftar toplayabilmişlerdir. Bu sayede tezahürat kültürü farklı şehirlerde de gelişmeye başlamış, amigolar sayesinde çok farklı besteler binlerce insana ahenk içinde söyülebilmıştır. 1990'larda siyasi olaylar sebebiyle Diyarbakırspor maçlarında 'PKK dışarı' sloganları atıldığı gözlenmiştir. Görüldüğü gibi tribünler siyasi olaylardan dolayı kötü tezahüratlarda bulunuyor olabilirler. 2000'li yıllarda Türk takımlarının Avrupa'daki başarılarından ötürü ve ülkemizin kendisini Avrupa'ya kanıtlama, kendisini ona eşdeğer görme hevesinin bir yansıması olarak 'Avrupa duy sesimizi' tarzı tezahüratlar atılmaya başlanmıştır (7). Görüldüğü gibi başlarda çok demokratik ve olumlu tezahüratlar yapılırken, zamanlar küfürsel imalar ve daha sonra direk küfür olan kelimeler tribünlerin kullanım alanına girmiştir. Rakip takıma karşı psikolojik şiddet uygulama yöntemine başvuran taraftarlar, günümüzde hala bu davranışlarından vazgeçmemekte ısrarcıdırlar.

2.2. Spor Psikolojisi

2.2.1. Psikoloji Nedir?

Spor psikolojisinin detaylarına derinlemesine inmeden önce, genel olarak psikolojinin doğasını incelemek için biraz zaman ayırmak yararlı olacaktır. Psikolojiyi anlamak için, "teori" ve "araştırma" terimleriyle neleri ifade ettiğimizi anlamak ve psikologların bir fenomeni anlamak için kullandığı farklı teorik yaklaşımlara aşına olmak gerektiği literatürde belirtilmektedir (75).

Psikologların yazıları büyük oranda önemli iki unsurdan oluşur: “teori” ve “araştırma” (75). Psikolojik bir teori bir şeyin neden olduğunu açıklamayı amaçlar. Örnek vermek gerekirse, kaygı ve spor performansı arasındaki ilişkiyi açıklamaya çalışan çeşitli teorilere bakabiliriz. Çeşitli alternatif teorilerle yüzleştığımızde, “hangisi doğru” sorusu sormak için kendimize engel olamasak da psikolojide tek bir teorinin bütün cevapları barındırması ender bir durumdur (75). Çoğunlukla her bir teori, kendi açılarından durumun farklı yönlerini anlamamıza ve düşünmemize yardımcı olmaktadır. “Araştırma” terimi geniş bir anlam barındırmakla beraber, psikologlar tarafından farklı alanlarda, kendi anlamının aksine farklı şeyleri ifade etmekte kullanılmaktadır. Bununla beraber, spor psikolojisini için basit bir tanım uygun olmaktadır; veri toplanması ve analizi (51). Çoğu zaman, gerekli olmasa da, bir fikri veya hipotezi test etmek için yapılmaktadır. Örnek olarak, takım oyuncularının tekil sporlardaki atletlere göre daha sosyal olduğunu varsayımı gösterilebilir. Hangi verilerinin toplanacağına dair birçok prosedür bulunmaktadır (75).

2.2.1.1. Psikolojiye Yaklaşımlar

BPS (British Psychological Society) tarafından psikoloji çalışmalarında 5 yön veya yaklaşım tanımlanmıştır (75). Bunlar bireysel farklılıklar, sosyal psikoloji, bilişsel psikoloji, fizyolojik psikoloji ve gelişim psikolojisi olarak sıralanmaktadır. Bu yaklaşımların spor psikolojisine nasıl uygulanabileceğinin örnekleri Tablo 2.1 de gösterilmiştir. Tablo 2.1’e bakıldığında bu beş yaklaşım arasındaki belirgin çakışmalar gözükmemektedir. Pratikte aslında hiçbiri birbirinden farklı değildir. Örneğin, tutumlar kişilerarası davranışı etkilediği için sosyal psikolojinin bir parçasıyken; kişiden kişiye değişmesinden dolayı kişisel farklılıkların altında da üzerine çalışılmaktadır(63). Benzer olarak, kişilik açıkça kişisel farklılıkların altında çalışılırken; bununla birlikte, kişiliklerin farklı olmasının nedenleri fizyolojik ve gelişimsel süreçlerin incelenmesiyle anlaşılabilir (75).

Tablo 2.1: Sporu anlamaya yönelik uygulanan psikolojik yaklaşımlar (75)

Yaklaşım	Yaklaşımın ana odağı	Spor Psikolojisindeki örnekleri
Bireysel Farklılıklar	Bireylerin karakteristiklerindeki farklılıklar	Kişilik, spora yönelik tutum, motivasyon, kaygı
Sosyal Psikoloji	İnsanların birbirleri ile olan etkileşim yolları	Spora yönelik tutum, agresiflik, ekip uyumu, takım liderliği
Bilişsel Psikoloji	Beynin bilgiyi işleme yolları	Yetenek kazanımı, motivasyon, imgelem
Fizyolojik Psikoloji	Psikolojik ve biyolojik fonksiyonların arasındaki ilişki	Uyarılma ve performans, kişilik özelliklerinin biyolojik temeli
Gelişim Psikolojisi	Yaşam süresi boyunca psikolojik fonksiyonların ve özelliklerin gelişim süreci	Sosyal öğrenme, Cinsiyet Gelişimi, Kişilik Gelişimi

2.2.1.2. Psikolojide Kuramsal Yönelimler

Psikolojide yaklaşımları sınıflandırmada alternatif bir yol da kuramsal yönelimlere göre sınıflandırmadır (75). Diğer bilimlere benzememekle beraber, psikoloji, geniş çapta mutabakata varılmış esasları olan, ne amaçla ve nasıl çalışıldığı belli olan bir bilim değildir. Aksine psikoloji, farklı görüşleri olan, farklı kuramsal okullardan oluşmuştur. Tablo 2.2, psikolojideki birkaç kuramsal yaklaşımı ve örneklerinin spor psikolojisine katkılarını göstermektedir. Bazı psikologlar sadece tek bir kuramsal çerçeve içerisinde iş görmekte olup, belirgin bir yönelimi var iken diğerleri gerekli oldukça farklı yönelimler ve yaklaşımları gözden geçirmektedir. Sonuncu eklektik yaklaşım olarak adlandırılmaktadır (75).

Tablo 2.2. Psikolojide ana teorik yönelimler (75)

Teorik Yönelim	Vurgulanan varsayımlar	Spor psikolojisinde uygulamaların örnekleri
Davranışsal(öğrenme)	<ul style="list-style-type: none"> Gözlemlenebilen davranışa odaklanır. Davranış öğrenme ile kazanılır 	Tutumların sosyal öğrenimi, kişilik, Agresiflik
Bilişsel	<ul style="list-style-type: none"> Mental süreçlere odaklanır. Mental süreçler davranış ve duyguları vurgular. 	Bilişsel kaygı Motivasyonun bilişsel yönleri
Psikodinamik	<ul style="list-style-type: none"> Bilinçaltı na odaklanır İçgüdüler ve erken deneyimlerde dahil olmak üzere bilinçaltının bizler üzerinde etkisi vardır 	Kişilik Gelişim Tutumlarda bilinçaltı faktörleri İçgüdü ve agresiflik
Hümanistik	<ul style="list-style-type: none"> Kişinin büyümesine ve insan potansiyeline odaklanır 	Başarı güdülemesi
Fizyolojik	<ul style="list-style-type: none"> Fizyolojik süreçlere odaklanır Psikolojik süreçlerin altında fizyoloji yatmaktadır. 	Kişiliğin özellik teorileri Uyarılma ve bedensel kaygı
Sosyal	<ul style="list-style-type: none"> Kişilerarası ve grup süreçlerine odaklanır Sosyal durum, psikolojik süreçleri etkilemektedir 	Sosyal kolaylaştırma Takım üyeliği

2.2.2. Spor Psikolojisi Nedir?

Psikolojinin spora uygulanmasında birçok yol ve kültürlerin spor olarak saydığı geniş bir aktivite yelpazesi varken, spor psikolojisine geniş bir tanım belirlemek yardımcı olacaktır. 1996’da, Avrupa Spor Psikolojisi Federasyonu (FEPSAC) nispeten basitleştirilmiş, geniş bir tanım üretmiştir; Spor Psikolojisi, sporun süreçlerini ve etkilerinin psikolojik temellerde çalışılmasıdır (75). Bu tanım yanında sporun ve psikolojinin ne olduğu sorularını da yanında getirmektedir. Pek çok atletin sporun bir rekabet unsuru barındırdığı yönünde ısrarına rağmen, “spor” terimi, FEPSAC tanımında en geniş anlamıyla, herhangi bir fiziksel aktivitenin rekabet, rekreasyon, eğitim veya sağlık amacıyla kullanımı olarak tanımlanmıştır.

Psikoloji çoğu kez “aklın ve davranışın bilimi” olarak tanımlanmaktadır (23, 27). Psikolojiye yönelik literatüre kısa bir bakış yapıp, psikolojik teori ve araştırma üzerine nasıl kritik ve yaratıcı düşünülebileceği yapılacak ileri okumalarla da desteklenebilir.

Spor psikolojisi (veya sporlar psikolojisi, başkalarının tercih ettiği kullanımı ile) geniş bir düşünce ve fikir alanı oluşturmaktadır. Pek çok Amerikalı Spor Psikologu, sporda katılımı ve performansı etkileyen faktörler üzerine odaklanan akademik spor psikolojisi ile tamamen atletik performansı arttırmaya odaklanan uygulamalı spor psikolojisi arasında keskin bir ayrım çizmektedir (15). Yazı süresinde, Avrupalı yazarlar genellikle bu sert ayrılığa taraftar olmamakla beraber (34), bu tezde temel konunun çerçevesi serbestçe akademik ve uygulamalı spor psikolojisi arasında geçmektedir.

2.2.2.1. Spor Psikolojisinin Kısa Tarihi

Psikolojinin kendisi gibi spor psikolojisi de uzun zamandır bir tür şekilde var olmuştur (3). Kaydedilen spor psikolojisindeki ilk çalışma 19.yy kapanışında, Norman Triplett tarafından yapılmış olup, çoğu zaman sosyal psikoloji ve spor psikolojisi alanında yapılan ilk çalışma olarak alıntılanır. Triplett, başkalarının varlığının performansa etkisini yani sosyal kolaylaştırma fenomenini araştırmıştır. Bisikletçilerin diğer bisikletçilere karşı yarışırken, tek başlarına pedal çevirmelerine kıyasla daha hızlı şekilde pedal çevirdiklerini belirtmiştir. Triplett spora ilişkin çalışmayı daha fazla sürdürmemiş ve bununla birlikte 1920lere kadar spor psikolojisi disiplini resmi olarak kurulmamıştır (75).

1925'te Coleman Griffith, Illinois Üniversitesinde Atletik Araştırma Laboratuvarını kurmuştur. Spor psikolojisinin babası olarak adlandırılan Griffith, spor psikolojisini bir üniversite dersi yaparak ünlüleştirilmiş, iki ana ders kitabı yayınlamış ve profesyonel spor takımlarına danışmanlık yapmıştır. Ne yazık ki spor psikolojinin bu ilk oluşumları pürüzsüz şekilde ilerlemedi ve Atletik Araştırma Laboratuvarı 1932 de kaynak yetersizliğinden dolayı kapanmıştır (75).

1930 ve 1960lar arasında (en azından batı dünyasında), spor psikolojisi alanında çok az bir aktivite vardı. İkinci Dünya Savaşından sonra, Sovyetler Birliğinde bir disiplin olarak meydana çıkmıştır. Sovyet spor psikolojisi uygulanması

alanında doğru bilgi edinmek güç olsa da, 1960 Melbourne Olimpiyatlarında, Doğu Avrupa takımları spor psikologları işe almıştı (34). Kesin olarak biliyoruz ki, 1970lerin başlarından itibaren, Doğu Alman ve Sovyet takımları, uluslararası etkinliklerdeki atletik performanslarını yükseltmek için rutin olarak spor psikologları işe almıştır (75).

1960larda Spor psikolojisi Amerika'da yeniden ortaya çıktı ve birkaç yılda İngiltere'ye ve Avrupa'nın geri kalanına yayıldı. Bu alan en hızlı büyüyen yeni akademik disiplinler arasında yer aldı ve dünya çapında genişledi. İlginçtir ki, spor psikolojisi çalışmaları yakın zamana kadar sıkı şekilde spor bilimlerinin altında yer almış ve psikoloji alanı altında çalışılmamıştır. Bununla beraber, bu durum değişmektedir ve 1986 da Amerikan Psikologlar Derneği tarafından spor psikolojisi, psikolojinin bir kolu olarak kabul edilmiştir. 1993'te İngiliz Psikologlar Topluluğu, Spor ve Egzersiz Psikolojisi bölümü oluşturmuş, bu bölüm tam bir departman haline gelmiştir (75).

Spor psikolojisinin geniş bir alan olmasından dolayı bu disipline bütün yönleriyle hâkim olmak, imkânsız bir hale gelmektedir. Günümüzde, belli konularda uzmanlaşmış spor psikologları bulunmaktadır. Örnek vermek gerekirse, psikologlar motivasyon alanında uzmanlaşabilir. Bu psikologlar motivasyon hakkında araştırmalar yapabilir, takım koçlarını motivasyon üzerine eğitebilir ve belki de bireysel atletlerin motivasyonlarını arttırmak üzerine çalışabilirler.

Spor psikolojisi yüzyıl boyunca var olmuş, 1960larda geniş çapta kabul edilmiş ve yazı süresince nüfuz olarak hızlıca büyümektedir (75). Spor psikologları araştırmalar yürütür, koçlar gibi ilgili tarafları eğitir ve direkt olarak atletlerle performanslarını arttırmak için çalışır. Bazı psikologlar akademik ve uygulamalı spor psikolojisi arasında keskin bir çizgi çizmesine rağmen, bu durum tartışmalıdır. Tartışmalı olan başka bir şey ise, spor psikologlarının akreditasyonları sorunudur. Şu anda tüm mesleklerin akreditasyonunda bir ilerleme söz konusuysen; spor psikolojisinde bir direnç mevcuttur. Burada anlatılmak istenen, bazı çok deneyimli uygulayıcılar bile akreditasyon için rağbet görmemektedir (75).

Psikolojide konunun nasıl çalıştığına dair bazı temelleri anlamak önemlidir. Özellikle, teori ve araştırma arasındaki ayrım hakkında açık, psikoloji

çalışmalarındaki beş temel yaklaşıma ve psikologların kullanabileceği kuramsal yönelimlere aşina olmak elzemdir. Ayrıca psikolojinin teori ve araştırma üzerine kritik ve yaratıcı düşünme barındırdığının farkındalığı da konu üzerinde ilgi sahibi olan bireylere katkı sağlayacaktır.

2.3 Seyircilerin Futbol Sporundaki Yeri ve Önemi

2.3.1. Seyircilik Kavramı ve Futbolda Seyircilik

Günümüzde azımsanmayacak sayıdaki insan toplulukları spor müsabakalarını televizyon, internet gibi araçları kullanarak veya tribünlerdeki yerlerini alarak izlemektedirler. Ülkemizde en çok izlenen ve en çok popüler olan spor dalı futboldur. Birçok en azından çocukluğu veya gençliği sırasında bir dönem futbol oynamış, futbol sporunun içerisinde az ya da çok bir şekilde bulunmuşlardır. Bu insanlar futbol izlerken kendilerinden bir şey gördükleri veya futbolun mekanizmalarını anlayabildikleri için seyir esnasında haz duyarlar. İnsanların seyirci olmalarının en büyük sebebi de seyir sırasında duyulan hazdır.

Sosyolojik olarak düşünüldüğü zaman, futbol seyircileri örgütlenmemiş bir topluluk olduğunu söylemek mümkündür. Belirli bir amaç için (Futbol müsabakasını seyretmek) bir araya gelen insanlar, müsabaka sona erdikten sonra dağılırlar. Bu topluluğun üyeleri arasında herhangi bir ilişki yoktur. Bu insanlar yalnızca aynı olayı izlemekten haz alan insanlardır. Hatırlatmakta fayda vardır ki futbol seyircileri tek tip değillerdir. Yaşadıkları duygusal yoğunluk, futbol teknik bilgisine hakim olma gibi farklı derecelere sahip oldukça fazla çeşitte futbol seyircisi vardır. Kimi seyirci hiç konuşmadan müsabakayı seyrederek zevkini en yükseğe taşıırken kimisi yerine duramaz bağırıp çağırarak tezahürat veya küfür eder.

Seyircilik ve taraftarlık arasında çok keskin olmasa da gözle görülebilen bir farklılık vardır. İleride de anlatacağımız gibi taraftar olan kişi duygularını çok yoğun yaşar, alınan kötü bir sonuçta çok fazla üzülebilir veya alınan iyi bir sonuçta kendisini aşırı derecede mutlu hissedebilir. Fakat seyirci olan kişinin duygusal yoğunluğu çok fazla değildir. Seyirciyi bir tüketici olarak ele alabiliriz. Seyirci müsabakayı seyrederek, alabileceği en yüksek seviyede hazzı alır ve müsabaka bittikten sonra duygusal bir bütünlüğe çok fazla girmeden, sonuç ne olursa olsun izleyici

olarak haz doygunluğuna ulaşıp ulaşmamasından başka bir şeyi genellikle dikkate almaz.

Spor mşsabakalarında bahsedildiği üzere seyircinin 3nemi bşyşktşr. Seyircilerin tercihleri, izlenen spor tşrüne ait endşstrinin gelişimine de katkı sağlamaktadır. Aşağıdaki listede dşnya çapında en çok seyirci kitlesine sahip olan spor dalları belirtilmiştir.

Dşnya'da En ok İzlenen 10 Spor Tşrş (50):

1. Futbol - 100'den fazla ũlke, 4.1 milyar izleyici

Sadece FIFA Dşnya Kupası, 1.5 milyardan fazla kitleyi toplayabilmektedir.

2. Kriket - 25+ ũlke, 650 milyon izleyici

200 milyonun ũzerinde kitleye hitap eden Kriket Dşnya Kupası

3. Tenis - 330 milyondan fazla izleyici

4. Hokey - 250 milyondan fazla izleyici

5. Beyzbol - 220 milyondan fazla izleyici

6. Basketbol - 200 milyondan fazla izleyici

7. Voleybol - 150 milyondan fazla izleyici

8. Masa Tenisi - 130 milyondan fazla izleyici

9. Ragbi - 125 milyondan fazla izleyici

10. Amerikan Futbolu (NFL) ve Golf - 100 milyondan fazla izleyici

2.3.2 Futbolda Seyircinin Ekonomik Katkısı

Futbol seyircileri ve futbol takımı tutan taraftarlar, kitleler halinde izlenen bir spor dalı haline gelen futbol oyununun memnun etmesi gereken temel odaktır. Futbol seyircisi olmadan, futbol dşnyasında kesinlikle bir ticarileşme s3z konu olamazdı. Futbol kulşplerinin yerel ve dşnya çapındaki kitlelere erişiminin genel sınırlarını futbol kulşplerinin sahada sergiledikleri performansın etkisiyle birlikte maçlara seyircilerin katılımı, kulşbşn reklam çalışmaları ve televizyonda maçların g3rşntşlenme oranları belirlemektedir. Bunlar 3nemli gelir kaynakları olarak sıralanabildiği gibi kulşplerin finansal durumları ũzerindeki en 3nemli fakt3rleri

oluşturmaktadırlar ve bu da kulübün mevcut ve gelecekteki büyüme eğrisini belirleyerek küresel ölçekte kulübün tanınmasına vesile olabilmektedir (22).

Futbol kulüplerinin en büyük gelir kaynaklarından biri satış ve pazarlamadır. Tek bir yıldız oyuncu sayesinde (örneğin David Beckham) ya da bir bütün olarak takımın global kimliği sayesinde (örneğin Manchester United ya da Barcelona) coğrafi olarak oldukça uzak ve farklı ülkelerde bile büyük ölçekli ürün satışlarını tetikleyebilecek güç kulüplerin satış ve pazarlama politikaları arasında yer almaktadır. Bu noktada televizyon ve internetin önemli bir psikolojik etkiye sahip olduğunu söylemek mümkündür. İzleyicinin en sevdiği oyuncuyu ya da futbol takımını kolaylıkla takip edebilmesi, desteklediği kulübün lisanslı ürünlerini almasını sağlayan bir etkiye sahiptir. Dolayısıyla futbol kulüplerinin dünya çapındaki tanınırlığı ne kadar çok olursa, daha büyük sponsorluk fırsatları, lisanslı ürün satışları gibi ticari olanaklara erişimi o oranda artmaktadır. Bu durumlarda izleyicilerin, futbol açısından ekonomik katkısı yadsınamayacak derecede büyüktür (22).

2.3.3. Uluslararası Futboldaki Performansın Sosyo-Ekonomik Belirleyicileri

Futbolun yaygın olarak dünyadaki en popüler spor olduğu bilinmektedir. 2002'de düzenlenen dünya şampiyonasında (FIFA 2002 Dünya Kupası – Kore/Japonya) 170 ülkenin elemelerden geçerek 32 milli takımın 2002 dünya kupası için mücadele verdiği ve ülkemizin dünya 3.'sü olduğu turnuva, dünya genelinde bir milyardan fazla televizyon seyircisi tarafından izlenmiştir. Katılım açısından futbol, dünyanın her yerinde oynanan birkaç spordan biridir (74). FIFA tahminlerine göre dünya çapında 200 milyondan fazla aktif futbolcu olduğu belirtilmektedir (10).

Futbola ilgi ve katılım evrensel bir fenomen olmasına rağmen, ülkeler arasındaki uluslararası turnuvalarda sergiledikleri futbol başarısı belirgin bir şekilde farklılık göstermektedir. Öncelikli olarak, kıtalar arası farklılıktan söz edilebilir. 1930 yılında yapılan ilk dünya turnuvasından bu yana sadece iki kıtadan, Güney Amerika ve Avrupa kıtalarından dünya şampiyonu çıkmıştır. Diğer taraftan kıtalar bazında da bölgesel açıdan futbol performansı ülkeler arasında farklılık göstermektedir. Dünya şampiyonluğu Avrupa ve Güney Amerika kıtalarından çıkan ülkeler tarafından kazanılmış olsa dahi bu başarı temelde bir kaç ülke etrafında

yoğunlaşmıştır (10). Dünya turnuvalarında yalnızca sekiz ülke kazanmıştır ve bunlardan beşi birden fazla dünya şampiyonluğu elde etmiştir (Bkz. Tablo 2.3).

Tablo 2.3. 1930-2014 Dünya Kupası Yarı Finalistleri (13)

Yıl	Ev Sahibi	1. sıra	2. sıra	3. sıra	4. sıra
1930	Uruguay	Uruguay	Arjantin	ABD	Yugoslavya
1934	İtalya	İtalya	Çekoslovakya	Almanya	Avusturya
1938	Fransa	İtalya	Macaristan	Brezilya	İsve.
1950	Brezilya	Uruguay	Brezilya	İsveç	İspanya
1954	İsviçre	B. Almanya	Macaristan	Avusturya	Uruguay
1958	İsveç	Brezilya	İsveç	Fransa	B. Almanya
1962	Şili	Brezilya	Çekoslovakya	Şili	Yugoslavya
1966	İngiltere	İngiltere	B. Almanya	Portekiz	S.S.C.B
1970	Meksika	Brezilya	İtalya	B. Almanya	Uruguay
1974	B. Almanya	B. Almanya	Hollanda	Polonya	Brezilya
1978	Arjantin	Arjantin	Hollanda	Brezilya	İtalya
1982	İspanya	İtalya	B. Almanya	Polonya	Fransa
1986	Meksika	Arjantin	B. Almanya	Fransa	Belçika
1990	İtalya	Almanya	Arjantin	İtalya	İngiltere
1994	ABD	Brezilya	İtalya	İsveç	Bulgaristan

Tablo 2.3. (Devamı) 1930-2014 Dünya Kupası Yarı Finalistleri (13)

1998	Fransa	Fransa	Brezilya	Hırvatistan	Hollanda
2002	Kore/Japonya	Brezilya	Almanya	Türkiye	Güney Kore
2006	Almanya	İtalya	Fransa	Almanya	Portekiz
2010	Güney Afrika	İspanya	Hollanda	Almanya	Uruguay
2014	Brezilya	Almanya	Arjantin	Hollanda	Brezilya

Asya ülkeleri arasında, kıtadaki petrol zengini ve büyümekte olan ekonomiler arasında bir futbol mükemmelliği algısının yoğunlaştığı literatürde belirtilmektedir (53). Ülkelerin uluslararası düzeydeki performansları arasındaki büyük farklar, uluslararası futbol performansını etkileyen sistematik faktörlerin var olduğunun işaretidir. Ekonomistlerin düne kadar spor konusunda bir ilgi yoğunluğu göstermezken günümüzde özellikle futbola profesyonel açıdan bir ilgi duymaya başladıklarını gözlemlemek mümkündür. Buna ek olarak, spor ekonomisine yönelik katkıların çoğu, makro düzeydeki uluslararası performans yerine, bireysel kulüp ve lig analizleri gibi mikro düzeyde tutulmuştur (11). Zimbalist'in (41) kitabında bu alandaki makalelerin bir koleksiyonuna ulaşmak mümkündür.

Futbolun günümüzde milyarlarca dolarlık küresel bir endüstri haline geldiğini daha önce de belirtmiştik. Futbol, alandaki futbolcular için bireysel, kulüpler ve ulusal ve uluslararası kulüpler açısından büyük bir gelir kaynağıdır (42). Bu gelirlerin büyük bir kısmı yayın ve medya haklarından, lisanslı ürün satışlarından ve maç bileti satışından elde edilmektedir. Milli futbol takımlarının performansı, tartışmasız bir şekilde, bu kaynakların uluslararası alanda tahsis edilebilmesinde önemli bir etkiye sahiptir. Bir ulusun takımının futboldaki başarısı, yerli kulüplerin ve liglerin, ülkedeki futbol endüstrilerinin mali performansı üzerinde önemli pozitif bir etkiye sahip olabilmektedir. Örnek vermek gerekirse, Sugden ve Tomlinson (53), Asya milletlerinin uluslararası futboldaki düşük başarı oranlarını ile Avrupa Şampiyonlar Ligi'nin popülerliği arasındaki ilişkiye dair bir çalışma yürütmüşlerdir.

Uluslararası arenada futbola yönelik ekonomik analizin bir diğ er mantığı ise ülkelerin spor üzerindeki ekonomi politikaları üzerine kuruludur. Birçok ülkede futbol, milliyetçiliğ in ifadesi için ve tek tek ulusların gücünü ve statüsünü uluslararası düzeyde teşvik etmek için bir araç olarak kullanılmaktadır (53). Bu anlamda, futbol bir ülkenin ekonomisine ek bir etki yapabilir. Ulus-inşası sürecinde, özellikle gelişmekte olan ülkeler arasında, uluslararası yarışmalarda bir ulusal spor takımının performansı, bir ulusal bayrağın arkasında çeşitli kabileleri ve ırkları bir araya getirebilir. Ülkedeki insanlar arasındaki birlik, beraberlik ve geliştirilmiş dayanışma, politika uygulamasını kolaylaştırır. Bazı durumlarda, Filistin gibi uluslarını onaylamaya çalışan bölgeler, geçmişte bu tür çabaların bir parçası olarak FIFA üyeliğ ini kullanmışlardır. Uluslararası spor organizasyonlarında temsil, sadece uluslararası fonlara erişimi kolaylaştırmakla kalmaz aynı zamanda uluslararası ekonomik faaliyetleri de teşvik eder (10).

2.3.4. Futboldaki Performansı Etkileyen Çevresel Faktörler

Futboldaki atmosferi etkileyen çevresel faktörleri incelemek istediğ imizde bir futbol sahasının tribünlerinin tamamen dolu oldu ğ u bir maçı hayal edebiliriz. Bu durumda çevresel olarak maç atmosferi ve futbolcular üzerindeki en önemli etken ses faktörüdür ve bu sesin temel kaynağı da taraftarların tezahüratlarıdır.

2.3.4.1. Ses Düzeyi ve Tezahüratın Maç Atmosferi ve Futbolcular Üzerindeki Etkileri

Futbol, dünyanın en popüler sporudur. Sadece oyunun hayran ve oyuncu sayısına bakarsak, dünyadaki popülaritesine karşı tartışmanın oldukça zor olduğunu görebiliriz. Futbol, dünyanın her yerinde bulunabilen, bilinen ve oynanan birkaç spordan biridir. 2014 FIFA Dünya Kupası Finali'ni Almanya ve Arjantin (Almanya'nın 1-0 kazanmasıyla sonuçlandı) maçını 1 milyardan fazla insanın izlemesi dünyada futbolun popülaritesini kanıtlamaktadır (43). Futbol sporunu bu kadar özel kılan şeylerden biri de taraftarların tutku ve enerjisidir. İnsanlar, en sevdikleri kulübün başarıları ve başarısızlıkları ile birlikte yaşarlar ve ölürler ve gerçek manada bir taraftar için taraftarlık ömür boyu sürecek bir bağı ifade etmektedir. Taraftar grupları sayesinde maç süresi boyunca inanılmaz bir deneyim yaşanabilmektedir. Futbolda ses atmosferinin taraftarların tutkusundan tamamen

etkilendiği söylenebilir (43). Bu fedakar bireyler maç atmosferi üzerinde yadsınamaz etkilerinin yanı sıra söyledikleri şarkılar, yaptıkları olumlu ve olumsuz tezahüratlar ile futbolcular üzerinde de etki yapmaktadırlar.

İnsanlar genellikle sporda sesin önemine dair dikkat etmemektedirler. Durrant ve Kennedy (44), ses ile spordaki rolü üzerine yapılmış olan araştırmaların yetersizliğine dikkat çekmişlerdir. Seslerin çoğu kez göz ardı edildiğine ya da ihmal edildiğini bildirmişlerdir. Bu bağlamda televizyonda oynanan oyunlar ve maçlarda duyulan sese daha fazla farkındalık sağlamaya yönelik bir çalışma yürütmeye karar verdiler. Yürüttükleri çalışmada (44), televizyonda futbol maçının kaydı bulunan ve ayrıca bir kayıt ve video içeren Süper CFC isimli bir kısa filmi tartışmaktadırlar. Kayıt, aslında televizyonda görülen maçın video kaydını içermektedir. Filmde, evde izlenen maçı duyulabilecek şeylerle derlenen futbol maçına ait doğal sesler bulunmakta; bunlar, yorumcular ve televizyonda yayınlanan maçtan gelen yüksek seslerden bazılarını teşkil etmekte. Filmin çapraz bir şekilde birbirine karıştığı üç farklı hareket bulunmakta. Birincisi, iki oyuncunun çarpışmaları, ikincisi rahatlıkla yürüyen ve etrafında dönen bir oyuncunun hareketleri, üçüncüsü ise serbest vuruş öncesi bazı oyuncuların odaklanılmış hareketleri. Her hareket, maç esnasında “görsel-işitsel ilişkinin” farklı bir parçasını temsil etmektedir. Yapılan çalışma, hem maçı izleyen/dinleyen hem de televizyondayken aynı şeyi yapan izleyicilerin her örnekte üretilen sesler ve imgelelerle nasıl iletişime geçtiğini göstermeyi amaçlamıştır. Maçın üç farklı bölümü birleştirilerek ses çıkan üç farklı zamanda; maç ilerledikçe ses atmosferinin nasıl değiştiğini fözlemeyi sağlamak amaçlanmıştır.

Futbolcuların maç esnasında çıkardıkları seslerin önemi bir yana, bir maçın ses atmosferini gerçek anlamda tanımlayan ses taraftarların sesidir. Bir taraftarın maç atmosferindeki ve ses düzeyindeki rolü hafife alınmamalıdır. Hayranların sahaya yansıttığı tutkunun bir takımın performansını tetikleyen gerçek bir unsuru ve ilham kaynağı olduğu yadsınamaz bir gerçekliktir. Wolfson, Wakelin ve Lewis (45) tarafından yapılan bir araştırmada, taraftarlardan tuttıkları takımın maçlarında ev sahibi olarak oynamanın bir avantaj olarak bulunduğu bir listeden seçeneklerde bulunmaları istenmiştir. Taraftarların ezici bir çoğunluğu taraftar desteğinin sağlanabilmesi için ev sahibi takım olmanın deplasman takımı olmaktansa bir

numaralı avantaj olarak seçmiştir. Listedeki diğer faktörler arasında “seyahat, tanıma, bölge ve hakemin taraflılığı” gibi seçenekler de bulunmaktaydı. Bu çalışmada, taraftarların bir maçta etkiye sahip olabileceklerine gerçekten inandıklarını kanıtlar bir niteliğe sahiptir.

Clark (8), taraftarların maç esnasında şarkıların ve tezahüratların nasıl kullanıldığını incelemek amacıyla Scunthorpe United’ın kendi stadyumu Glanford Park’ta oynadığı maçlardan elde ettiği verileri kullanmıştır. Bu tezahüratların Scunthorpe United maçını izlerken taraftarların hissettikleri kolektif kimlik üzerinde büyük bir etkisi olduğunu bulmuştur. Bunun yanında Williams (14) güvenlik ve uygulanmaya çalışılan diğer kuralların tezahüratlarda negatif etki yaratacağına, kuralların çiğnenmesine yol açarak kaotik bir atmosfere yol açacağını iddia etmektedir. Taraftar gruplarının futbol kültürünün ayrılmaz bir parçası olduğunu ve bunları düzenlemelere, kısıtlamalara ve çeşitli prosedürlere koymanın bir işlevi olmadığını hatırlatmaktadır. Futbolda maç atmosferinin temel kaynağını oluşturan taraftarlar için Williams (14) şu sözleri sarf etmiştir: “Onları sevin ya da nefret edin, taraftarların dili sporda, kültür ve medya matrisinde merkezi bir yer tutmaya devam edecektir”.

Taraftarların ırkçılığı ise son zamanlarda futbolda son derece önemli bir konu haline gelmiştir. En dikkat çekici olaylardan biri 2013 yılında İtalya’da olmuştur. AC Milan ve Pro Patria arasındaki dostluk maçınca Milan orta saha oyuncusu Kevin-Prince Boateng (şu an FC Schalke 04 forması giymekte), ırkçı taraftar tezahüratları sonrasında takım arkadaşlarını maç sahasından çıkmak için yönlendirdi. Oyunun daha 26. dakikasında Boateng taraftarlardan gelen ırkçı tezahüratları duyunca topu kaptı ve taraftarlara doğru fırlattı. Tüm takım arkadaşları onula beraber sahadan çıkma kararını destekledi ve ırkçılık yüzünden bir maça son verilmesini sağlayan ilk oyuncu oldu. Bu maç, o yıla ait dünya futbolunun en büyük hikayelerinden biri haline geldi ve futbolda ırkçılığın günümüzde dahi önemli bir sorun olduğunu açıkça ortaya koydu (5).

İsmini vermek istemeyen eski bir profesyonel futbolcu, oyuncuların taraftarların düşündüğü şeyleri umursamadığını iddia etmiştir. The telegraph’ın bir makalesinde, Bailey (39), “The Secret Footballer” (Gizli Futbolcu) adlı isimsiz bir

futbolcunun yazdığı ve Premier Ligi’ndeki ve futbolun bir bütün olarak cevaplandığı altı farklı soruyu incelemiştir. Özellikle üzerinde yoğunlaştığı konulardan biri, oyuncuların taraftarlarla olan ilişkisidir. Kitabında, isimsiz futbolcu “Tezahüratlar, her zaman nefret etmiştir. İyi oynamadığım zamanlarda kesinlikle ilgili haberleri okumazdım. Egoist bir durum gibi gelebilir ancak psikolojik açıdan kendiniz hakkında harika şeyler okuduğunuzda performansınıza ve motivasyonunuza büyük bir artış sağlıyor. İyi oynamadığım zaman haberleri okumuyordum. Oldukça Basit.” şeklinde ifadeler söylemiştir. Açıkçası bu sadece tek bir oyuncunun bireysel görüşü, ancak yapılan araştırma kaç diğer futbolcunun da aynı şekilde hissettiğine odaklanıyor. “The Secret Footballer”ın taraftarlardan gelen eleştiri ile ilgili bazı olumsuz deneyimlerin olduğu bariz olduğunu ve böylelikle oyuncular için olumsuz bir durumun ortaya çıktığını açıklayan çalışmada, tezahüratların oyuncunun maç atmosferinden ve taraftarların olumlu ve olumsuz tezahüratlarından oldukça etkilendiklerini belirtilmiştir (39).

Woodward’ın (2) yaptığı bir çalışmada ise, taraftarların davranışlarının maçı izlerken genelde nasıl davranıyorlarsa dışarıda da öyle davrandıklarına yönelik bir farklılığın olmadığına işaret ediyor. Maç atmosferi dışında da taraftarların yaptıkları tezahüratların ve bunun çevreye verdiği etkinin tartışılması da ilgi çekici bir durum olarak karşımıza çıkıyor. Sıklıkla barlarda maç izleyen taraftarların sahada izleyenlerle aynı türden bir enerji oluşturduğunu ve tepkiler ürettiklerini anlatan çalışmada, taşkınlık yapan taraftarların incelemesini yapıyor. Woodward, küçük boyutlu bir tren arabasında gözlemlediği taraftarların etraflarındaki alanda nasıl bir ses düzeyi oluşturabildiklerini ve etkilerini ilk elden anlatıyor. Bu tarz taraftarların her karşılaşmada rol oynamaları ve maç sonuçlarında önemli rol üstlendiklerinin barizliğine dikkat çekiyor (2).

2.4. Literatür Çalışması

Çalışmanın bu kısmında tezin ana konusuyla alakadar, ulusal ve uluslararası alanda yürütülmüş çalışmalar ele alınmaktadır. Özellikle profesyonel futbolcuların üzerindeki seyirci etkisine yönelik ulusal çalışmaların azlığı dikkat çekmektedir ve bu doğrultuda bu konu üzerinde ileri araştırmaların yürütülmesi elzemdir.

2.4.1. Seyircilerin Spor Müsabakalardaki Rolüne ve Etkisine Yönelik Yapılmış Ulusal Çalışmalar

Satman (52) yaptığı çalışmada, futbolculardan ziyade futbol hakemlerinin kararlarında etkili olabilecek kalabalık seyirci topluluğunun sesinin, hakemlik deneyiminin ve hakemlik seviyesi değişkenlerinin incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma Ankara Bölgesinde bulunan 149 hakem üzerinde yürütülmüştür. Hakemler, bu araştırma için araştırmacı tarafından özel olarak hazırlanan deneysel ortama alınmışlardır. Deneysel ortamda hakemlerin verecekleri kararları incelemek için, Türkiye Süper Ligi ile Avrupa'daki farklı ülkelerin profesyonel futbol liglerinde 18 pozisyon seçilmiştir. Gerçek futbol maçlarından seçilen bu pozisyonlar hakemlere sesli ve sessiz olmak üzere iki farklı koşulda sunulmuştur. Araştırma grubunda yer alan 149 hakemin 59'u profesyonel liglerde, 90'ı amatör liglerde görev yapmaktadır. Hakemler deneyimlerine göre iki kategoriye ayrılmışlardır. Araştırma grubundaki hakemlerin yaklaşık yarısı (n=74), sunulan pozisyonları maçtaki seyircilerin seslerinin de duyulabildiği "sesli koşul"da, diğer yarısı ise (n=75) seyirci sesinin duyulmadığı (sesin araştırmacı tarafından kasıtlı olarak kesildiği) "sessiz koşul"da izlemiştir. Hakemlerden pozisyonları izledikten sonra 6 saniye içerisinde AFaul yok, B-Faul, sarı kart yok, C-Faul ve sarı kart, D-Faul ve kırmızı kart seçeneklerinden birisini işaretlemeleri istenmiştir. Bu yapılan çalışmada, hakemlerin sesli ve sessiz ortamlarda verdikleri kararlar arasında genel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı ancak çapraz tablolar incelendiğinde, 16 pozisyonda pozisyonları ses düzeyinin yüksek olduğu ortamda izleyen hakemlerin daha fazla kart gösterdikleri bulgusuna erişilmiştir.

Özmeden (47) ise yaptığı çalışmada, futbol sporuyla doğrudan ilişkili olan rakip seyirci etkeninin futbolda seyirci saldırganlığı üzerine etkilerini seyirci perspektifinden hareketle araştırmayı amaçlamıştır. Araştırmanın evrenini 2001-2002 sezonunda Süper Ligde mücadele eden futbol takımlarının seyircileri, örneklemini ise Süper Ligde yer alan yedi takımın, sekiz müsabakasını izleyen ve tesadüfi yöntemle seçilen 2380 seyirci oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak, seyircilerin demografik bilgileri ile birlikte, futbolda farklı referans gruplarının seyirci saldırganlığı üzerinde hangi düzeyde etkili olduklarını belirlemeye yönelik 11 sorudan oluşan bir anket uygulanmıştır. Ankara'da aynı

sezon içerisinde oynanan bir süper lig müsabakasında 250 kişilik seyirci grubu üzerinde pilot uygulama yapılarak anketin güvenilirliği Cronbach Alpha tekniği ile denenmiş ve iç tutarlılık katsayısı .68 olarak hesaplanmıştır. Anketlerden elde edilen verilerin değerlendirilmesinde yüzde, frekans dağılımları ile yaş, öğrenim ve meslek değişkenine göre farklılıklar için Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) kullanılmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde SPSS 11.0 istatistik programı kullanılmıştır. Çalışma kapsamına alınan futbol seyircilerine göre rakip seyirci saldırganlıkta doğrudan “etkili” ya da “çok etkili”dir. Sonuç olarak, ev sahibi seyircilerin, saldırgan tutum ve davranışlarında etkili olduğunu ifade ettikleri “rakip seyirci” davranışlarının başında, kendilerine, kulüp yöneticilerine, antrenörlerine ve futbolcularına çirkin tezahürat ve/veya saldırılar gelmektedir.

Erdoğan ve arkadaşları (20) yürüttükleri çalışmada hentbol branşındaki antrenörlere göre sporcuların performanslarını psikolojik yönden etkileyen faktörlerin neler olduğunu ölçmek için amaçlamıştır. Çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseni kullanılmıştır. Örneklem yöntemi olarak amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabilir durum örnekleme kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak, araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmada, elde edilen bulguların çözümlenmesinde betimsel analiz ve içerik analizi kullanılmıştır. Bu çalışmada, hentbol antrenörlerine göre sporcuların performansını psikolojik yönden etkileyen faktörler olarak; antrenman yeri, antrenör, antrenman metodları ve ekipmanları, sosyo-ekonomik durum, beden dili, uyarılmışlık düzeyi, rakip, seyirci, aile, arkadaş, eğitim durumu, hakem, konsantrasyon, kişilik, iletişim, motivasyon, mola, psikolojik antrenmanlar olarak tespit edilmiştir.

Mil ve Şanlı (40)'nın yürüttükleri çalışmada, Sporda özellikle futbolda meydana gelen şiddet olaylarını önleme adına şiddeti tetikleyen ve etkileyen unsurların neler olduğunu bilinmesi ve tespit edilmesi gerekliliğini vurgulamışlardır. Yürütülen çalışma bahse konu unsurlardan biri olan medyanın sporun içinde bulunan aktörleri nasıl etkilediği ve yönlendirdiği konularını açıklamayı hedeflemektedir. Bu kapsamda sporda şiddet ve saldırganlık, şiddetin psikolojik nedenleri, sporda şiddet ve boyutları, sporda şiddetin unsurları, bunlardan medya ve sporda şiddete etkisi ve örneklerle analiz edilmiştir. Medyada yer alan haberlerin şiddeti nasıl beslediği

ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bunları yayınlarken sorumsuzca davranılmasından ve şiddet olaylarını meşrulaştırmasından bahsedilmiştir. Bu nedenlerle de çalışma, sporda özellikle futbolda geçmişten bugüne önlenemeyen ve giderek artan şiddet olaylarında medyanın rolüne eleştireli bir bakış açısıyla bakmayı amaçlamaktadır.

2.4.2. Seyircilerin Spor Müsabakalardaki Rolüne ve Etkisine Yönelik Yapılmış Uluslararası Çalışmalar

Bell ve Yee (5) yaptıkları çalışmada, yetenekli (12 erkek, 4 kadın) ve vasıfsız (13 erkek, 4 kadın) Amerikan karate öğrencisi, dört 15-saniyelik sınaama için bir hedefe mümkün olduğu sayıda tekme attırmışlardır. Hem karate uzmanlarının değerlendirici izleyici kitlesi varlığında hem de seyirciler olmadan ayakta çoklu roundhouse tekmelerini gerçekleştirdiler. Bir izleyici kitlesinin varlığı, yetenekli denekler için doğru tekmeler veya hatalar üzerinde etkili olmamasına karşın, vasıfsız denekler için doğru tekmelerin sıklığını azalttı. İzleyicilerin varlığından etkilenen motivasyonun pek çok ölçümü denek gruplarından hangisinin izleyiciden daha çok etkilendiğini belirlemede başarılı oldu. Sonuçlar, sosyal kolaylaştırma tahminleri ile uyumlu olarak yorumlanmıştır ve vasıfsız deneklerin hatalardan kaçınmak için arzulanan performanstan fedakarlıkta bulduklarını göstermiştir.

Baumeister ve Showers (4) yürüttükleri çalışmada, baskı altında tıkanma, üstün performansa yönelik çabalara ve teşvikler taşınmasına rağmen, daha düşük performans ortaya çıkması olarak tanımlamıştır. Bu etkilerin atletik performansa benzer görevler üzerindeki deneysel gösterileri ve bunları açıklayabilecek teoriler gözden geçirilir. Günümüzde, dikkat teorileri, paradoksal performans etkilerinin altında yatan süreçlerin en kapsamlı açıklamasını sunmuş gibi gözükmektedir. Özellikle tıkanma, dikkati dağılmasından veya kendiliğinden odaklı dikkatin otomatik tepkilerin uygulanmasıyla karışmasından kaynaklanabilir. Paradoksal performanslı deneysel bulguları dört baskı değişkeniyle ilişkilendirilmiştir: izleyici varlığı, rekabet, performansa bağlı ödüller ve cezalar ve görevin ego ile alakalığı. Görevin karmaşıklığı, beklentileri ve bireysel farklılıkların arabulucu faktörleri tartışılmıştır.

Snyder ve Purdy (54) yürüttükleri çalışmada, basketbol sporu için ev avantajı kavramını desteklemektedir. Bulgular, ev sahibi ekiplerinin oyunlarının %66'sını

kazandığını ve bu avantajın oyun sonuçları için ekip kalitesi kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Bununla birlikte avantaj, ev sahibi ve deplasman ekiplerinin kalitesine göre değişmektedir. Makale, ev sahibi ekibini hayranlarından destek alan ev topluluğunun temsilcisi olarak gören Durkheimian perspektifini gözden geçirmekte olduğunu belirtmektedir. Ayrıca, ev sahibi avantajı, oyuncular tarafından, onların uygun tavırlarını ve benlik saygısını sürdüreceği bir şekilde tepki verme konusunda oldukça motive olduklarını belirten Goffman'ın bir ifadesi olarak görülebildiğini belirtmektedir.

Wankel (65) yaptığı çalışmada, yüksek ve düşük yetenekli denekler kullanmıştır, karmaşık motor performansı üzerinde izleyicinin ve sosyal donatı koşullarının etkileşiminin etkisini araştırmak için bir stabilometre dengeleme görevi için 25 deneme ile test etmiştir. $2 \times 3 \times 2$ dizaynında, izleyiciler (pasif izleyici, izleyici yok), sosyal donatı (pozitif takviye, negatif takviye, takviye yok) ve başlangıç yeteneği düzeyi (yüksek, düşük) birleştirilmiştir. Performans verileri analiz için beş deneme beş blok araştırması haline getirilmiştir. Tüm denemelerde önemli bir izleyici ve sosyal destek etkisi olmamasına rağmen, daha sonraki performanslarda (Blok 4-5) pozitif takviye grubunun, takviye edilmeyen gruba göre daha iyi performans gösterdiği; negatif takviye grubu orta seviyede performans gösterdiği belirlenmiştir.

3. GEREÇ VE YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Bu çalışma, futbolcuların kendi taraftarlarının ve rakip takımının taraftarlarının olumsuz tezahüratlarından etkilenmelerini araştıran ilişkisel ve tanımlayıcı bir araştırmadır. İlişkisel araştırma modellerinde iki veya daha fazla değişkenin arasındaki değişim ilişkisi derecesi incelenir. Bu çalışma kapsamında futbolcuların olumsuz tezahürattan etkilenme düzeyleri tanımlayıcı istatistikler analizi ile gerçekleştirilirken değişkenler arasındaki ilişkiler korelasyon ve One-Way ANOVA ile belirlenmiştir (49).

3.2. Evren ve Örneklem

Çalışmanın evreni profesyonel futbol oyuncuları oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise 2014-2015 Spor Toto Süper Ligi kümesinden farklı 10 takımdan (Mersin İdman Yurdu, Karabükspor, İstanbul Büyükşehir Belediyespor, Rizespor, Bursaspor, Fenerbahçe, Trabzonspor, Sivasspor, Gençlerbirliği ve Balıkesirspor) tesadüfi kümeleme yöntemi ile seçilmiş, toplamda 229 profesyonel futbolc oluşturmaktadır. Ön elemeler sonucunda 226 katılımcının verisi kullanılmıştır. Katılımcıların tamamı erkek olup yaş ortalaması 26.34'tür. Katılımcılar çalışmada tamamen gönüllü olarak yer almışlardır.

3.2.1. Çalışma Grubu

Araştırmaya Türkiye'deki toplam 10 futbol kulübü katılmıştır. Araştırmayı 10 profesyonel futbol kulübünden toplamda 226 profesyonel futbol oyuncusu oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan kulüpler ve sporcu sayıları Tablo 3.1.'de verilmiştir.

Tablo 3.1. Takımlar ve futbolcu sayıları

Takımlar	Futbolcu Sayısı
Mersin idman yurdu	18
Karabük	25
İstanbulbüyükşehirs	23
Rizespor	23
Bursaspor	22
Fenerbahçes	25
Trabzonspor	26
Sivasspor	22
Gençlerbirliği	21
Balıkesir	21
Toplam	226

3.3. Protokol

Çalışmanın yapılabilmesi için öncelikle Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü'nden gerekli izinler alındı. Daha sonra çalışmanın yapılacağı takımlar belirlenerek ilgili kulüplerdeki idari ve teknik kadro ile anketleri uygulamak için uygun zamanlar belirlendi. Takımlar ve takımlardaki oyuncular tesadüfi örneklem yöntemine göre belirlenmiştir. Anket, Türkiye Spor Toto Süper Ligi 2014-2015 sezonunda ait futbol takımlarından Mersin İdman Yurdu, Karabükspor, İstanbul Büyükşehir Belediyespor, Rizespor, Bursaspor, Fenerbahçe, Trabzonspor, Sivasspor, Gençlerbirliği ve Balıkesirspor'da oynayan, çalışmaya katılmayı kabul eden toplam 226 profesyonel futbolcu ile yapılmıştır.

Anket uygulaması esnasında öncelikle futbolculara çalışmanın amacı ve önemi açıklanarak ölçeğin düzgün doldurulması istenmiştir. Ölçeği doldurmak için futbolculara gerekli zaman tanınmıştır. Ölçeği doldurmak yaklaşık 10-15 dakika sürmüştür. Toplamda 226 futbolcu tarafından doldurulan anketlerden 3 tanesi eksik

doldurma ya da gelişi güzel doldurma gibi sebepler ile çalışma kapsamından çıkarılmıştır.

3.4. Veri Toplama Araçları

3.4.1. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel bilgi formu çalışmaya katılan futbolcuların yaş, takım, buldukları takımda oynadıkları sezon sayısı, profesyonel oyunculukta oynadıkları süre ve takımlarından oynadıkları mevki gibi genel bilgileri elde etmek için araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Ek-A’da kişisel bilgi formu verilmiştir.

3.4.2. Profesyonel Futbolcuların Olumsuz Tezahürattan Etkilenme Düzeyleri Ölçeği

Çalışmada veri toplamak için Erkuş ve Çepikkurt (21) tarafından 2004 yılında yapılan “A scale developing study on the level of influence of supporter booing on the player” isimli Antalya’da düzenlenen “ICHPER SD Europe congress and the TSSA 8th international sports science congress” isimli kongrede sunulmuş ve ödül alan çalışmaları dahilinde geliştirdikleri SLISBP (Scale on the Level of Influence of Supporter Booing on the Player) ve Türkçeleştirilmesi araştırmacı tarafından yapılan Profesyonel Futbolcuların Olumsuz Tezahürattan Etkilenme Düzeyleri Ölçeği kullanılmıştır. Bu çalışma kapsamında ilgili ölçekten toplamda 34 madde alınmıştır. Ölçek maddeleri 5’li Likert tipi (1: Tamamen Katılıyorum- 5: Tamamen katılmıyorum) derecelendirme ile sorulmuştur. Ölçekte bulunan 34 madde orijinal çalışmadan direk olarak alıntılanarak Türkçeleştirilmiştir. Ölçeğin alt boyutları olan özgüven, ruhsal ve konsantrasyon alt boyutları soruların yapılarına göre çalışmamızın hipotez çerçevesine uygun şekilde soruların alakalı olduğu şekilde kümelenmiştir. Katılımcılar arasında yabancı futbolcular da yer aldığı için ölçek Türkçe ve İngilizce olarak yönetilmiştir. İngilizcesi alıntılanan çalışmada orijinal olarak bulunmaktadır, çalışmamızın Ek-B kısmında ölçeğin Türkçesi verilmiştir.

Ölçek iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda (A) futbolcuların kendi takımlarının taraftarlarından gelen olumsuz tezahürat ve benzeri durumların futbolcuların moduna ve performansına etkilerini ifade eden durumlar 17 ile madde yer almaktadır. İkinci kısımda (B) ise rakip takımın taraftarlarından gelen olumsuz

tezahürat ve benzeri durumların futbolcuların moduna ve performansına etkilerini ifade eden durumlar 17 ile madde yer almaktadır.

3.5. Veri Analizi

Verilerin dijital ortalama aktarılması ve analiz edilmesinde Windows için SPSS 22.0 paket programı kullanılmıştır. Tezin yazımı aşamasında Windows için Microsoft 2010 Ofis paket programı kullanılmıştır.

Çalışma kapsamında ölçeğin güvenilirliğini ve geçerliliğini ölçmek için analizler yapılmıştır. Ölçeğin güvenilirlik analizi Cronbach Alpha değerine bakarak değerlendirilmiştir. Ölçeği güvenilir olarak kabul edebilmek için bu değer 0.7'den büyük olması gerekmektedir (29). Ölçeğin Cronbach Alfa değeri SPSS 22 paket programı ile hesaplanmıştır. Cronbach alpha ölçeğin tamamı ve alt ölçekler için ayrı ayrı hesaplanıp kontrol edilmiştir.

Ölçeğin geçerliliğini test etmek için Temel Bileşenler Analizi (Principal Component Analysis-PCA) yapılmıştır. (55).

Çalışmaya katılan sporcuların dağılımları ve yüzdeleri tanımlayıcı istatistik (Descriptive Statistics) ile belirlendi. Daha sonra değişkenler arası ilişkiyi incelemek için Pearson korelasyon analizi ve One-Way ANOVA analizi yapılmıştır. Ayrıca katılımcıların hangi grubun tezahüratlarından daha fazla etkilendiğini anlamak için Paired Sample t-testi yapılmıştır.

4. VERİ ANALİZİ VE BULGULAR

4.1. Ön Analizler

İlk olarak, veri setindeki kayıp değerler araştırılmıştır. Bütün maddeleri boş bırakan bir katılımcı veri setinden çıkarılmıştır. Diğer katılımcıların kayıp verilerin oranını %10'u geçmediği görülmüştür. Her bir ölçek maddesindeki kayıp veriler yerine o maddeye ait ortalama değerler konulmuştur.

İkinci olarak, veri setindeki aşırı değerler incelenmiştir. Bütün maddelere aynı değeri veren iki katılımcı veri setinden çıkarılmıştır. Aşırı değerlerin veri yapısına olan etkisini kontrol etmek için ortalama ve %5 oranında aşırı değerlerin kırıldığı ortalama karşılaştırılmıştır (64). Bu karşılaştırmaya göre bu iki ortalama değeri arasında aşırı fark olmaması aşırı değerlerin veri yapısında herhangi bir problem yaratmadığını göstermektedir. Bu nedenle aşırı değerler için bir şey yapılmamıştır.

4.2. Örneklem Detayları

Bu çalışmada ölçek toplam 229 katılımcı tarafından doldurulmuştur. 3 kişi ön analizlerde veri setinden çıkartılmıştır. Kullanılabilir veriler göz önüne alındığında katılımcıların tamamı erkektir. Katılımcıların yaş ortalaması 26.34 (S.D=4.44)'tür.

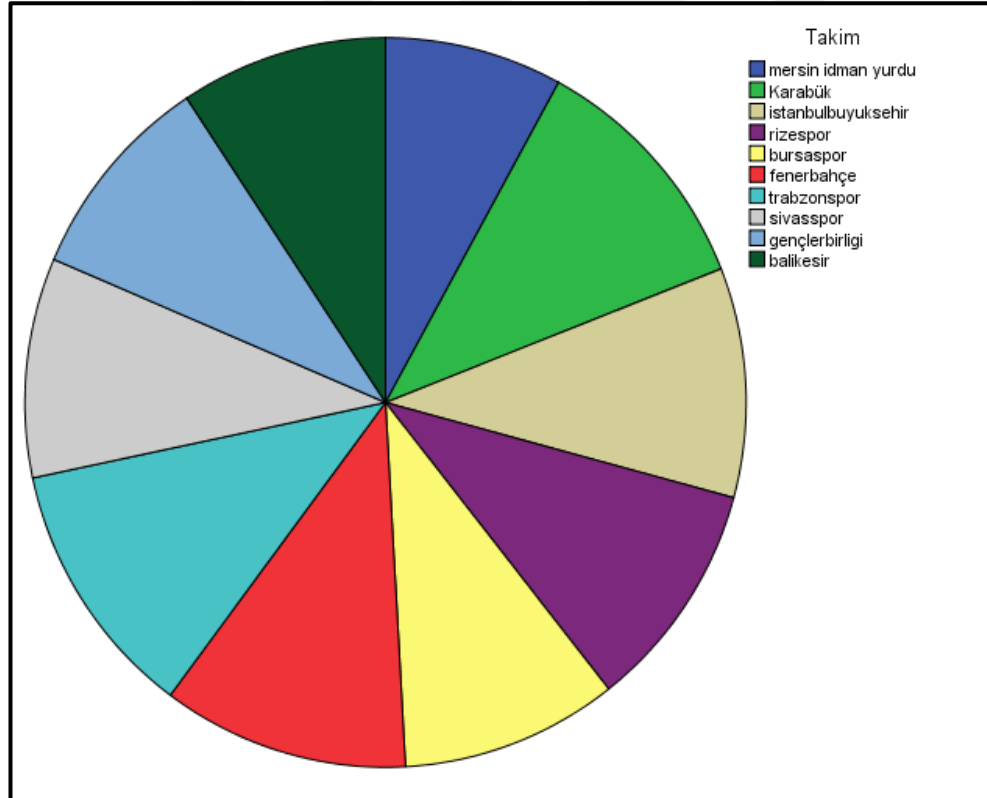
4.2.1. Futbolcuların Takımlara Göre Dağılımı

Katılımcıların şu anda buldukları takımlara göre dağılımı olarak gösterilmiştir. Tablo 4.1'de sayısal değerler olarak verilmiştir. En çok katılımcı Trabzonspor'dandır. Takımlara göre dağılım Grafik 4.1'de grafiksel olarak gösterilmiştir.

Tablo 4.1. Takımlar, Futbolcu Sayıları ve Katılımcı Yüzdeleri

Takımlar	Katılımcı Sayısı	Katılımcı yüzdesi
Mersin idman yurdu	18	8,0
Karabük	25	11,1
İstanbulbüyükşehir	23	10,2
Rizespor	23	10,2
Bursaspor	22	9,7
Fenerbahçe	25	11,1
Trabzonspor	26	11,5
Sivasspor	22	9,7
Gençlerbirliği	21	9,3
Balıkesir	21	9,3
Toplam	226	100,0

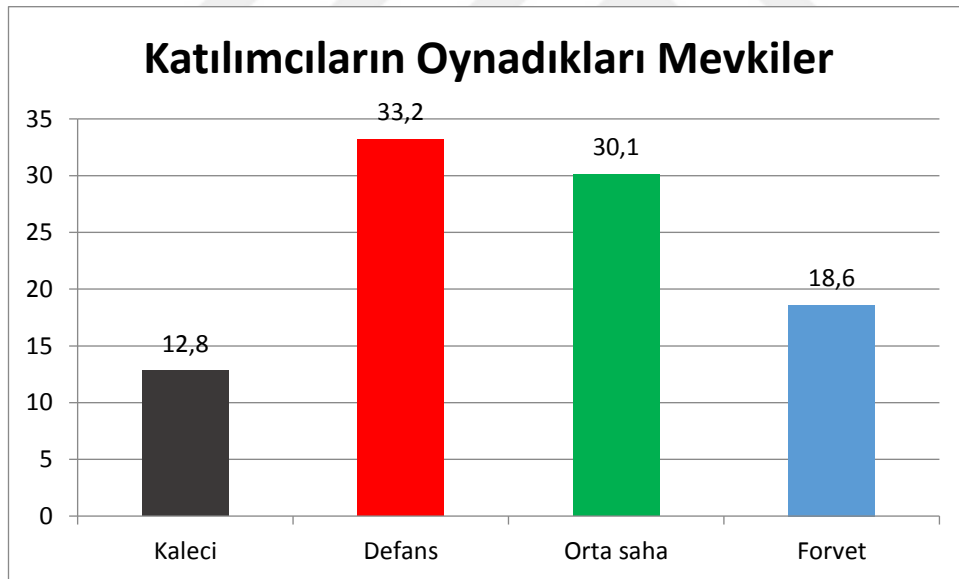
Grafik 4.1. Takım bilgisi

4.2.2. Futbolcuların Oynadıkları Mevkilere Göre Dağılımları

Futbolcuların oynadıkları takımlardaki mevkileri Tablo 4.2’de verilmiş olup Grafik 4.2’de dağılımları gösterilmiştir. Mevkileri incelendiği zaman, toplamda 12 katılımcı takımdaki mevkiini belirtmemiştir. Katılımcıların %33,2’si defans oyuncularından oluşmaktadır; %30,1’ orta saha oyuncularından oluşmaktadır. Kalan yüzdeler kısmında ise kaleci ve forvet oyuncuları yer almaktadır.

Tablo 4.2. Futbolcuların oynadıkları mevkilere göre dağılımları

	Katılımcı Sayısı	Katılımcı Yüzdesi
Kaleci	29	12,8
Defans	75	33,2
Orta saha	68	30,1
Forvet	42	18,6
Toplam Katılımcı	214	94,7
Eksik	12	5,3
Toplam	226	100,0

Grafik 4.2. Futbolcuların oynadıkları mevkiye göre dağılımları

4.2.3. Futbolcuların Takımlarında Oynadıkları Sezona Göre Dağılımları

Futbolcuların oynadıkları takımlarındaki sezonları 1 sezon ile 14 sezon arasında değişmektedir (ortalama: 2.24, S.D: 1.99). Futbolcuların takımlarında oynadıkları sezona göre dağılımları Tablo 4.3’de gösterilmiştir.

Tablo 4.3. Futbolcuların takımlarında oynadıkları sezona göre dağılımları

		Katılımcı sayısı	Katılımcı yüzdesi	
Sezon	1	102	45,1	
	2	70	31,0	
	3	23	10,2	
	4	8	3,5	
	5	6	2,7	
	6	8	3,5	
	7	3	1,3	
	8	2	,9	
	9	1	,4	
	12	1	,4	
	13	1	,4	
	14	1	,4	
	Toplam		226	100,0

4.2.4. Futbolcuların Profesyonel Oyunculuktaki Deneyimlerine Göre Dağılımları

Son olarak katılımcıların kaç yıldır profesyonel oyuncu oldukları incelenmiştir. Katılımcıların profesyonel oyunculuktaki yılları 0 ile 19 yıl arasında değişmektedir (ortalama: 8.68, S.D: 4.34). Futbolcuların profesyonel oyunculuktaki yıllarına göre dağılımları Tablo 4.4'te verilmiştir.

Tablo 4.4. Futbolcuların profesyonel oyunculuktaki yıllarına göre dağılımı

Profesyonel Futbolda Geçirilen Süre (Yıl)	Katılımcı Sayısı	Katılımcı Yüzdesi
0-1	4	1,8
1	13	5,8
2	5	2,2
3	3	1,3
4	11	4,9
5	12	5,3
6	21	9,3
7	25	11,1
8	18	8,0
9	24	10,6
10	17	7,5
11	16	7,1
12	4	1,8
13	13	5,8
14	8	3,5
15	17	7,5
16	8	3,5
17	2	,9
18	1	,4
19	2	,9
Toplam	224	99,1
Kayıp	2	,9
Toplam	226	100,0

4.3. Güvenirlilik Analizi

Veri setinde bulunan ölçek maddelerin güvenirliliği Cronbach Alpha değerine bakılarak değerlendirilmiştir. Bir ölçeğin güvenilir olarak kabul edilebilmesi için Cronbach alpha değerinin 0,7'den büyük olması gerekmektedir (29). Cronbach alpha ölçek tamamı ve alt ölçekler için ayrı ayrı hesaplanıp kontrol edilmiştir. İlgili Cronbach Alpha değerleri Tablo 4.5'te verilmiştir.

Tablo 4.5.Güvenirlilik analizi: Cronbach Alpha değerleri

	Madde Sayısı	Cronbach Alpha		Madde Sayısı	Cronbach Alpha
Ölçek	34	0.973	Alt ölçek: A	17	0.983
			Alt ölçek: B	17	0.977

Tablo 4.5.'teki değerler incelendiği zaman, Cronbach Alpha değeri 0.7'den büyüktür ve bu nedenle ölçek güvenilir olarak kabul edilmiştir.

4.4. Geçerlik Analizi: Temel Bileşenler Analizi (Principal Component Analysis-PCA)

Ölçeğin geçerliğini test etmek için PCA analizi 2 alt ölçek için ayrı ayrı yapılmıştır. PCA analizi sonuçlarına göre ölçek geçerlidir.

4.4.1. Alt Ölçek A: Futbolcuların Kendi Takım Taraftarlarının Olumsuz Tezahüratlarından Etkilenme Düzeyleri

PCA (Principal Component Analysis) (Temel Bileşenler Analizi) analizini gerçekleştirebilmek için bazı gereksinimler vardır. Bunlardan bir tanesi örneklem boyutudur. Her değişken için en az 5 katılımcı gibi bir kural vardır. Veri setindeki 226 katılımcı bu gereksinimi sağlamaktadır. Diğer bir gereksinim ise ölçek maddeleri arasındaki korelasyon katsayısının 0.3'ten büyük olması gerekmektedir. EK.C-1'de maddelerin korelasyon matrisi verilmiştir. Görüldüğü gibi bütün korelasyon katsayıları 0.3'ten büyüktür.

PCA analizini gerçekleştirebilmek için Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değeri ve Bartlett's test of sphericity testinin sonuçları incelenmiştir (Tablo 4.6.). KMO değeri 0.976'dır. Bu değer 0.5'ten büyük olması örneklem sayısının PCA analizi için yeterli olduğunu göstermektedir. Ayrıca Bartlett's testi anlamlı çıkmıştır. Bu değerler verilerin anlamlı faktörler çıkarabileceğini göstermektedir.

Tablo 4.6. Alt ölçek A- KMO ve Bartlett's test

Kaiser-Meyer-Olkin		,976
Bartlett's Test of Sphericity	Ki-kare	5162,667
	df	136
	Sig.	,000

Yapılan ilk PCA analizinde faktör sayısına herhangi bir sınır getirilmeden eigen değeri 1'den büyük tek yapı belirlenmiştir. Bu oluşan tek bir yapı ile toplam varyans miktarının %78,84'ü açıklamaktadır. (**Tablo 4.**Tablo 4.7).

Tablo 4.7. Alt ölçek A-Açıklanan toplam varyans miktarları

Faktörler	Başlangıç Öz Değerleri (Eigen values)			Faktör Yüklerinin Döndürülmüş Toplamları		
	Toplam	% Varyans	Küm. %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	13,402	78,837	78,837	13,402	78,837	78,837
2	,600	3,532	82,368			
3	,382	2,246	84,614			
4	,353	2,079	86,694			
5	,321	1,885	88,579			
6	,270	1,590	90,169			
7	,242	1,425	91,593			
8	,208	1,222	92,816			
9	,194	1,139	93,955			
10	,172	1,012	94,967			
11	,163	,959	95,926			
12	,144	,846	96,772			
13	,137	,807	97,579			
14	,122	,717	98,296			
15	,110	,648	98,944			
16	,094	,553	99,497			
17	,085	,503	100,000			

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Faktör yükleri (Tablo 4.7) incelendiği zaman bütün değerlerin istenilen minimum değer üstünde olduğu görülmektedir. Faktör yüklerinin minimum 0.3 olması gerekmektedir. Tablo 4.8.'de görüldüğü gibi faktör yük değerlerinin hepsi istenilen minimum değer üstündedir.

Tablo 4.8. Alt ölçek A -Faktör yükleri

Maddeler	Faktör	Cronbach Alpha
	1	
A1. Kendi taraftarlarım yuhaladıkları zaman formamı hak etmediğimi düşünüyorum.	,901	0.983
A2. Kendi taraftarlarım küfretmeye başladıklarında konsantrasyonumu kaybediyorum.	,905	
A3. Kendi taraftarlarım yuhaladıkları zaman dikkatimi maça veremiyorum.	,934	
A4. Kendi taraftarlarımın küfretmeleri beni çılına çeviriyor.	,846	
A5. Kendi taraftarlarım negatif gösteri yaptıklarında maçta isteksiz hale geliyorum.	,917	
A6. Kendi taraftarlarımın başarısız bir hareketimden dolayı ıslık çaldıklarında kendimi değersiz hissediyorum.	,867	
A7. Kendi taraftarlarım hareketlerimi protesto ettiklerinde kafam karışıyor.	,892	
A8. Kendi taraftarlarımın eleştirel ve olumsuz tezahüratları mücadele isteğimi azaltıyor.	,901	
A9. Kendi taraftarlarım başarısız hareketlerimi protesto ettiklerinde daha fazla hata yapmaya başlıyorum.	,910	
A10. Kendi taraftarlarımın olumsuz tezahüratlarının ardından paniklemeye başlıyorum.	,905	
A11. Kendi taraftarlarım beni protesto ettiklerinde özgüvenimi yitiriyorum.	,894	
A12. Kendi taraftarlarım beni protesto etmeye başladıklarında keşke sporcu olmasaydım diyorum.	,697	
A13. Kendi taraftarlarım kötü tezahürat yaptıklarında hata yapacağım dair endişelerim artar.	,892	
A14. Kendi taraftarlarımın olumsuz tezahüratlarıyla karşılaşınca kritik durumlarda daha zor karar veririm.	,896	
A15. Kendi taraftarlarımın kötü tezahüratlarıyla karşılaştığımda bütün kontrolümü kaybederim.	,909	
A16. Kendi taraftarlarımdan kötü tezahürat duyduğumda elim ayağım birbirine dolaşır.	,915	
A17. Kendi taraftarlarım protesto ettiklerinde kendimi aşağılanmış hissedirim.	,889	

Faktör analizinde kullanılan PCA analizi ile alt ölçek A'nın tek faktörlü bir yapı oluşturduğu görülmektedir. Bu yapı ile toplam varyansın 78.84'ü açıklanmaktadır. Bu faktör futbolcuların kendi takım taraftarlarının olumsuz tezahüratlarından etkilenme düzeylerini ifade etmektedir.

4.4.2. Alt Ölçek B: Futbolcuların Rakip Takım Taraftarlarının Olumsuz Tezahüratlarından Etkilenme Düzeyleri

Veri setindeki 226 katılımcı PCA analizi için örneklem boyutu gereksinimini sağlamaktadır. Daha sonra ölçekteki maddeler arası korelasyon katsayıları incelenmiştir. Görüldüğü gibi bütün korelasyon katsayıları 0.3'ten büyüktür.

EK.C-2'de KMO ve Bartlett's test sonuçları verilmiştir. KMO değeri 0.968'dir. Bartlett test sonucu anlamlıdır. Bu değerler veri setinden anlamlı faktörler çıkarılabileceğini göstermektedir.

Tablo 4.9. Alt ölçek B- KMO and Bartlett's Test değerleri

Kaiser-Meyer-Olkin		,968
Bartlett's Test of Sphericity	Ki-kare	4291,268
	df	136
	Sig.	,000

Yapılan ilk PCA analizinde faktör sayısına herhangi bir sınır getirilmeden eigen değeri 1'den büyük tek yapı belirlenmiştir. Bu oluşan tek bir yapı ile toplam varyans miktarının %73,44'ü açıklanmaktadır. (Tablo 4.10).

Tablo 4.10. Alt ölçek B -açıklanan toplam varyans miktarları

Faktörler	Başlangıç Öz değerleri (Initial Eigenvalues)			Faktör Yüklerinin Döndürülmüş Toplamları		
	Toplam	% Varyans	Küm. %	Toplam	% Varyans	Küm %
1	12,485	73,442	73,442	12,485	73,442	73,442
2	,612	3,598	77,040			
3	,510	3,000	80,040			
4	,433	2,550	82,590			
5	,394	2,320	84,909			
6	,346	2,038	86,948			
7	,303	1,784	88,732			
8	,287	1,690	90,422			
9	,269	1,584	92,006			
10	,229	1,345	93,351			
11	,216	1,269	94,620			
12	,196	1,151	95,772			
13	,177	1,039	96,811			
14	,160	,944	97,754			
15	,154	,905	98,659			
16	,119	,699	99,358			
17	,109	,642	100,000			

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Tablo 4.11. Rakip taraftarın olumsuz tezahüratlarından etkilenme düzeyi ölçeği faktör yükleri

Maddeler	Faktör 1	Cronbach Alpha
B1. Rakip taraftarlar yuhaladıkları zaman formamı hak etmediğimi düşünüyorum.	.871	0.977
B2. Rakip taraftarlar küfretmeye başladıklarında konsantrasyonumu kaybediyorum.	.881	
B3. Rakip taraftarlar yuhaladıkları zaman dikkatimi maça veremiyorum.	.850	
B4. Rakip taraftarların küfretmeleri beni çılgına çeviriyor.	.842	
B5. Rakip taraftarlar negatif gösteri yaptıklarında maçta isteksiz hale geliyorum.	.845	
B6. Rakip taraftarların başarısız bir hareketimden dolayı ısıklı çaldıklarında kendimi değersiz hissediyorum.	.849	
B7. Rakip taraftarlar hareketlerimi protesto ettiklerinde kafam karışıyor.	.864	
B8. Rakip taraftarların eleştirel ve olumsuz tezahüratları mücadele isteğimi azaltıyor.	.854	
B9. Rakip taraftarlar başarısız hareketlerimi protesto ettiklerinde daha fazla hata yapmaya başlıyorum.	.844	
B10. Rakip taraftarların olumsuz tezahüratlarının ardından paniklelemeye başlıyorum.	.861	
B11. Rakip taraftarlar beni protesto ettiklerinde özgüvenimi yitiriyorum.	.849	
B12. Rakip taraftarlar beni protesto etmeye başladıklarında keşke sporcu olmasaydım diyorum.	.810	
B13. Rakip taraftarlar kötü tezahürat yaptıklarında hata yapacağıma dair endişelerim artar.	.848	
B14. Rakip taraftarların olumsuz tezahüratlarıyla karşılaşınca kritik durumlarda daha zor karar veririm.	.877	
B15. Rakip taraftarların kötü tezahüratlarıyla karşılaştığımda bütün kontrolümü kaybederim.	.864	
B16. Rakip taraftarlardan kötü tezahürat duyduğumda elim ayağım birbirine dolaşır.	.898	
B17. Rakip taraftarlar protesto ettiklerinde kendimi aşağılanmış hissedirim.	.858	

Faktör yükleri incelendiği zaman bütün değerlerin istenilen minimum değer in üstünde olduğu görülmektedir.

Faktör analizinde kullanılan PCA analizi ile B ölçeğinin tek faktörlü bir yapı oluşturduğu görülmektedir. Bu yapı ile toplam varyansın 73.44'ü açıklanmaktadır.

Tablo 4.12. Alt ölçek B -Faktör yükleri

Maddeler	Faktör 1	Cronbach Alpha
B1. Rakip taraftarlar yuhaladıkları zaman formamı hak etmediğimi düşünüyorum.	,871	0.977
B2. Rakip taraftarlar küfretmeye başladıklarında konsantrasyonumu kaybediyorum.	,881	
B3. Rakip taraftarlar yuhaladıkları zaman dikkatimi maça veremiyorum.	,850	
B4. Rakip taraftarların küfretmeleri beni çılgına çeviriyor.	,842	
B5. Rakip taraftarlar negatif gösteri yaptıklarında maçta isteksiz hale geliyorum.	,845	
B6. Rakip taraftarların başarısız bir hareketimden dolayı ıslık çaldıklarında kendimi değersiz hissediyorum.	,849	
B7. Rakip taraftarlar hareketlerimi protesto ettiklerinde kafam karışıyor.	,864	
B8. Rakip taraftarların eleştirel ve olumsuz tezahüratları mücadelemizi azaltıyor.	,854	
B9. Rakip taraftarlar başarısız hareketlerimi protesto ettiklerinde daha fazla hata yapmaya başlıyorum.	,844	
B10. Rakip taraftarların olumsuz tezahüratlarının ardından paniklelemeye başlıyorum.	,861	
B11. Rakip taraftarlar beni protesto ettiklerinde özgüvenimi yitiriyorum.	,849	
B12. Rakip taraftarlar beni protesto etmeye başladıklarında keşke sporcu olmasaydım diyorum.	,810	
B13. Rakip taraftarlar kötü tezahürat yaptıklarında hata yapacağıma dair endişelerim artar.	,848	
B14. Rakip taraftarların olumsuz tezahüratlarıyla karşılaşınca kritik durumlarda daha zor karar veririm.	,877	
B15. Rakip taraftarların kötü tezahüratlarıyla karşılaştığımda bütün kontrolümü kaybederim.	,864	
B16. Rakip taraftarlardan kötü tezahürat duyduğumda elim ayağım birbirine dolaşır.	,898	
B17. Rakip taraftarlar protesto ettiklerinde kendimi aşağılanmış hissedirim.	,858	

4.5. Hipotez 1: Futbolcuların Kendi Takım Taraftarlarının Olumsuz Tezahüratlarından Etkilenme Düzeyleri ile Yaşları Arasındaki İlişki

Tablo 4.13. incelendiğinde; katılımcıların yaşları arttıkça kendi takım taraftarlarının olumsuz tezahüratlarından etkilenme düzeylerinde artışlar görülmüştür. Başka bir ifade ile katılımcıların yaşları arttıkça kendi taraftarlarının yaptıkları tezahüratlar onların özgüvenlerinde ve maç içerisindeki

konsantrasyonlarında azalışlara sebep olmuştur. Ayrıca ruhsal olarak etkilenmişlerdir.

Tablo 4.13. Futbolcuların kendi takım taraftarlarının olumsuz tezahüratlarından etkilenme düzeyleri ile yaşları arasındaki ilişki

		Özgüven	Konsantrasyon	Ruhsal
Yaş	Pearson Correlation	,205**	,232**	,226**
	Sig. (2-tailed)	,002	,000	,001

**0.01

Buna göre Hipotez 1 reddedilmiştir.

4.6. Hipotez 2: Futbolcuların Kendi Takım Taraftarlarının Olumsuz Tezahüratlarından Etkilenme Düzeyleri ile Oynadıkları Takımda Geçirdikleri Süre Arasındaki İlişki

Tablo 4.14. incelendiğinde; katılımcıların oynadıkları takımda geçirdikleri süre arttıkça kendi takım taraftarlarının olumsuz tezahüratlarından etkilenme düzeylerinde artışlar görülmüştür. Başka bir ifade ile katılımcılar aynı takım içerisinde ve aynı seyirci profilinde daha fazla maç yaptıkça kendi taraftarlarının yaptıkları tezahüratlar onların özgüvenlerinde ve maç içerisindeki konsantrasyonlarında azalışlara sebep olmuştur. Ayrıca ruhsal olarak etkilenmişlerdir.

Tablo 4.14. Futbolcuların kendi takım taraftarlarının olumsuz tezahüratlarından etkilenme düzeyleri ile oynadıkları takımda geçirdikleri süre arasındaki ilişki

		Özgüven	Konsantrasyon	Ruhsal
Takımda Geçirilen Sezon	Pearson Correlation	,135*	,139*	,133*
	Sig. (2-tailed)	,043	,037	,046

Buna göre Hipotez 2 reddedilmiştir.

4.7. Hipotez 3: Futbolcuların Kendi Takım Taraftarlarının Olumsuz Tezahüratlarından Etkilenme Düzeyleri ile Profesyonel Olarak Futbol Oynadıkları Süre Arasındaki İlişki

Tablo 4.15. incelendiğinde; katılımcıların profesyonel olarak futbol oynadıkları süre arttıkça kendi takım taraftarlarının olumsuz tezahüratlarından etkilenme düzeylerinde artışlar görülmüştür. Başka bir ifade ile katılımcıların profesyonel futbol yaşantıları arttığı sürece kendi taraftarlarının yaptıkları tezahüratlar onların özgüvenlerinde ve maç içerisindeki konsantrasyonlarında azalışlara sebep olmuştur. Ayrıca ruhsal olarak etkilenmişlerdir.

Tablo 4.15. Futbolcuların kendi takım taraftarlarının olumsuz tezahüratlarından etkilenme düzeyleri ile profesyonel olarak futbol oynadıkları süre arasındaki ilişki

		Özgüven	Konsantrasyon	Ruhsal
Profesyonel Geçirilen Yıl	Pearson Correlation	,212**	,230**	,226**
	Sig. (2-tailed)	,001	,001	,001

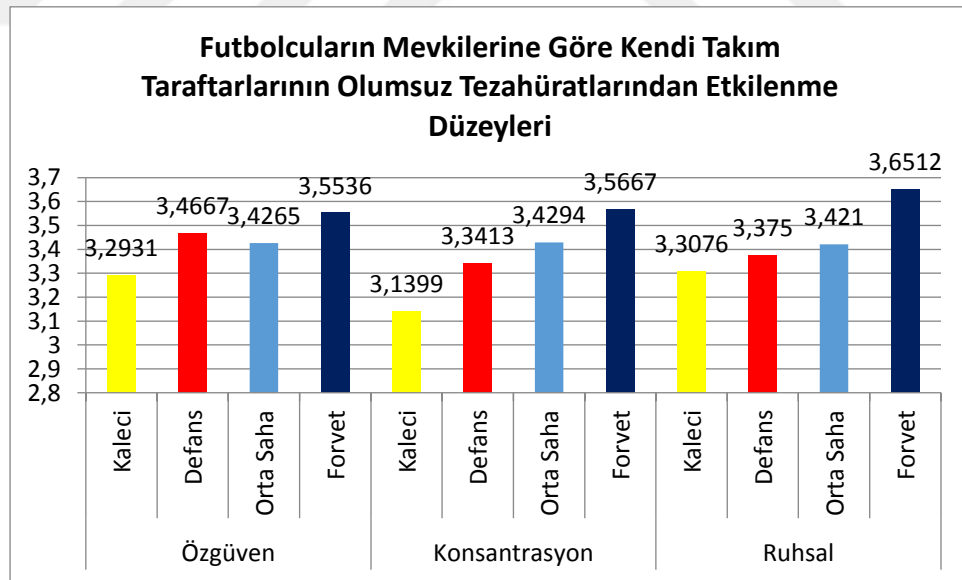
Buna göre Hipotez 3 reddedilmiştir.

4.8. Hipotez 4: Futbolcuların Mevkilerine Göre Kendi Takım Taraftarlarının Olumsuz Tezahüratlarından Etkilenme Düzeyleri Arasındaki Fark

Tablo 4.16. incelendiğinde; katılımcıların futbol oynadıkları mevkilere göre kendi takımlarının olumsuz tezahüratlarından etkilenme düzeyleri arasında herhangi bir fark bulunamamıştır. Farklı bir ifade ile futbolcuların oynadıkları mevkiler kötü tezahürattan etkilenme düzeyi üzerinde herhangi bir farklılık yaratmamış, sporcuların etkilenme düzeyleri birbirileri ile benzerlikler göstermişlerdir.

Tablo 4.16. Futbolcuların mevkilerine göre kendi takım taraftarlarının olumsuz tezahüratlarından etkilenme düzeyleri arasındaki fark

	Grup	N	X	Standart S.	F	p	Fark
Özgüven	Kaleci	29	3,2931	1,03740	,314	,815	
	Defans	75	3,4667	1,18288			
	Orta Saha	68	3,4265	1,14447			
	Forvet	42	3,5536	1,10919			
Konsantrasyon	Kaleci	29	3,1399	1,09631	,870	,457	
	Defans	75	3,3413	1,16748			
	Orta Saha	68	3,4294	1,17753			
	Forvet	42	3,5667	1,06557			
Ruhsal	Kaleci	29	3,3076	,93249	10,731	,499	
	Defans	75	3,3750	1,09822			
	Orta Saha	68	3,4210	1,12778			
	Forvet	42	3,6512	1,00212			

Grafik 4.3. Futbolcuların mevkilerine göre kendi takım taraftarlarının olumsuz tezahüratlarından etkilenme düzeyleri

Buna göre Hipotez 4 kabul edilmiştir.

4.9. Hipotez 5: Futbolcuların Rakip Takım Taraftarlarının Olumsuz Tezahüratlarından Etkilenme Düzeyleri ile Yaşları Arasındaki İlişki

Tablo 4.17. incelendiğinde; katılımcıların yaşları arttıkça kendi takım taraftarlarının olumsuz tezahüratlarından etkilenme düzeylerinde artışlar görülmüştür. Başka bir ifade ile katılımcıların yaşları arttıkça rakip taraftarlarının yaptıkları tezahüratlar onların maç içerisindeki konsantrasyonlarında azalışlara sebep olmuştur. Ayrıca ruhsal olarak etkilenmişlerdir.

Tablo 4.17. Futbolcuların rakip takım taraftarlarının olumsuz tezahüratlarından etkilenme düzeyleri ile yaşları arasındaki ilişki

		Özgüven	Konsantrasyon	Ruhsal
Yaş	Pearson Correlation	,126	,145*	,132*
	Sig. (2-tailed)	,059	,029	,048

Buna göre Hipotez 5 reddedilmiştir.

4.10. Hipotez 6: Futbolcuların Rakip Takım Taraftarlarının Olumsuz Tezahüratlarından Etkilenme Düzeyleri ile Oynadıkları Takımda Geçirdikleri Süre Arasındaki İlişki

Tablo 4.18. incelendiğinde; katılımcıların oynadıkları takımda geçirdikleri süre arttıkça rakip takım taraftarlarının olumsuz tezahüratlarından etkilenme düzeylerinde arasında herhangi bir ilişkiye rastlanmamıştır. Başka bir ifade ile katılımcıların aynı takımda geçirdikleri süre onların rakip takım taraftarların kötü tezahüratlarından etkilenmelerini etkilememektedir.

Tablo 4.18. Futbolcuların rakip takım taraftarlarının olumsuz tezahüratlarından etkilenme düzeyleri ile oynadıkları takımda geçirdikleri süre arasındaki ilişki

		Özgüven	Konsantrasyon	Ruhsal
Takımda Geçirilen Sezon	Pearson Correlation	,103	,108	,100
	Sig. (2-tailed)	,122	,106	,134

Buna göre Hipotez 6 kabul edilmiştir.

4.11. Hipotez 7: Futbolcuların Rakip Takım Taraftarlarının Olumsuz Tezahüratlarından Etkilenme Düzeyleri ile Profesyonel Olarak Futbol Oynadıkları Süre Arasındaki İlişki

Tablo 4.19. incelendiğinde; katılımcıların profesyonel olarak futbol oynadıkları süre arttıkça rakip takım taraftarlarının olumsuz tezahüratlarından etkilenme düzeylerinde artışlar görülmüştür. Başka bir ifade ile katılımcıların profesyonel futbol yaşantıları arttığı sürece rakip taraftarlarının yaptıkları tezahüratlar onların konsantrasyonlarında azalışlara sebep olmuştur. Ayrıca ruhsal olarakta etkilenmişlerdir.

Tablo 4.19. Futbolcuların rakip takım taraftarlarının olumsuz tezahüratlarından etkilenme düzeyleri ile profesyonel olarak futbol oynadıkları süre arasındaki ilişki

		Özgüven	Konsantrasyon	Ruhsal
Profesyonel Geçirilen Yıl	Pearson Correlation	,130	,161*	,139*
	Sig. (2-tailed)	,053	,016	,038

Buna göre Hipotez 7 reddedilmiştir.

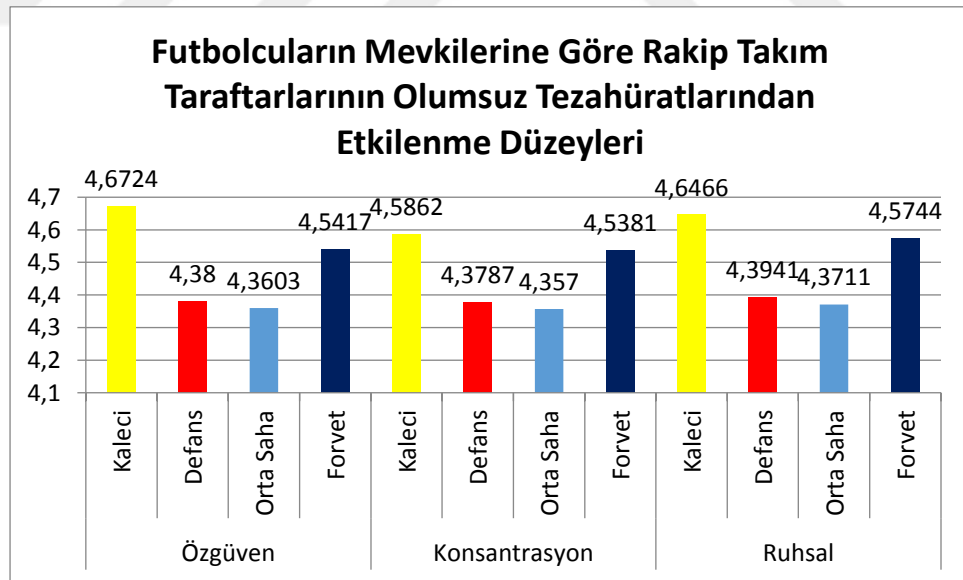
4.12. Hipotez 8: Futbolcuların Mevkilerine Göre Rakip Takım Taraftarlarının Olumsuz Tezahüratlarından Etkilenme Düzeyleri Arasındaki Fark

Tablo 4.20. incelendiğinde; katılımcıların futbol oynadıkları mevkilere göre rakip takımların olumsuz tezahüratlarından etkilenme düzeyleri arasında herhangi bir fark bulunamamıştır. Farklı bir ifade ile futbolcuların oynadıkları mevkiler kötü tezahürattan etkilenme düzeyi üzerinde herhangi bir farklılık yaratmamış, sporcuların rakip takım taraftarının kötü tezahüratından etkilenme düzeyleri birbirileri ile benzerlikler göstermişlerdir.

Tablo 4.20. Futbolcuların mevkilerine göre rakip takım taraftarlarının olumsuz tezahüratlarından etkilenme düzeyleri arasındaki fark

	Grup	N	X	Standart S.	F	p	Fark
Özgüven	Kaleci	29	4,6724	,44873	2,143	,096	
	Defans	75	4,3800	,55805			
	Orta Saha	68	4,3603	,81197			
	Forvet	42	4,5417	,60967			
Konsantrasyon	Kaleci	29	4,5862	,48970	1,368	,254	
	Defans	75	4,3787	,57288			
	Orta Saha	68	4,3570	,82297			
	Forvet	42	4,5381	,57507			
Ruhsal	Kaleci	29	4,6466	,44076	1,912	,129	
	Defans	75	4,3941	,55363			
	Orta Saha	68	4,3711	,81894			
	Forvet	42	4,5744	,61489			

Grafik 4.4. Futbolcuların mevkilerine göre rakip takım taraftarlarının olumsuz tezahüratlarından etkilenme düzeyi

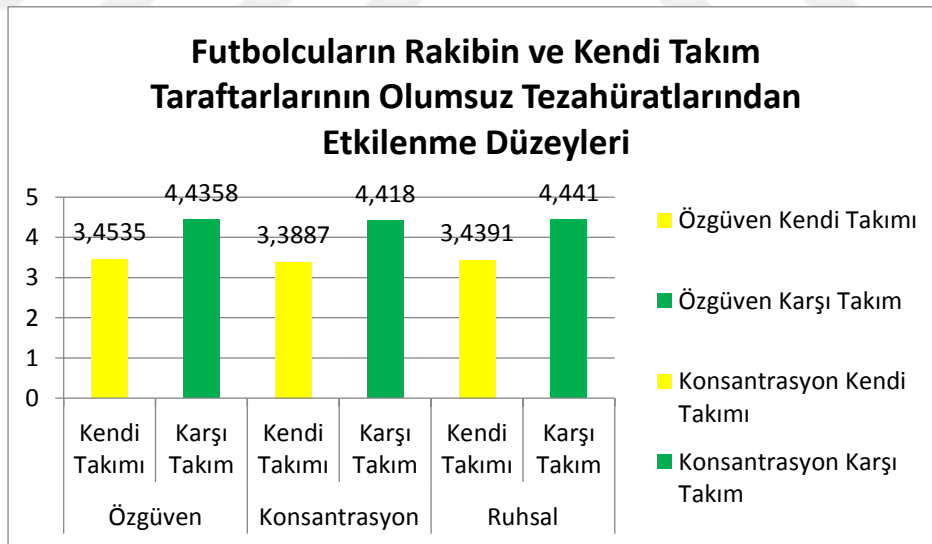
Buna göre Hipotez 8 kabul edilmiştir.

4.13. Hipotez 9: Futbolcuların Rakibin ve Kendi Takım Taraftarlarının Olumsuz Tezahüratlarından Etkilenme Düzeyleri Arasındaki Fark

Yapılan analiz sonucunda; futbolcular karşı takım taraftarlarının yapmış oldukları olumsuz tezahürattan kendi takımlarının yaptıkları tezahüratlara oranla anlamlı düzeyde yüksek ortalamalar elde etmişlerdir ($p < 0,05$). Yani futbolcular rakip takımın yaptıkları olumsuz tezahürattan daha fazla etkilenmektedirler.

Tablo 4.21. Futbolcuların rakibin ve kendi takım taraftarlarının olumsuz tezahüratlarından etkilenme düzeyleri arasındaki fark

		N	X	SS	t	p
Özgüven	Kendi Takımı	226	3,4535	1,11706	-13,938	0,000
	Karşı Takım	226	4,4358	,65258		
Konsantrasyon	Kendi Takımı	226	3,3887	1,12859	-14,421	0,000
	Karşı Takım	226	4,4180	,66703		
Ruhsal	Kendi Takımı	226	3,4391	1,05175	-15,488	0,000
	Karşı Takım	226	4,4410	,65882		

Grafik 4.5. Futbolcuların rakibin ve kendi takım taraftarlarının olumsuz tezahüratlarından etkilenme düzeyleri

Buna göre Hipotez 9 reddedilmiştir.

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

5.1. Tartışma

Bu bölümde örneklem grubunu oluşturan futbolcuların kendi taraftarları ve rakip taraftarların olumsuz tezahüratlarından etkilenmeleri ile ilgili bulgular tartışılmış ve yorumlanmıştır.

Futbol seyircisi günümüzde azımsanmayacak kadar fazladır. Özellikle ülkemizde futbol en çok takip edilen spor dallarından biridir. Taraftar diye adlandırdığımız gruplar tuttukları takıma duygusal olarak bağlıdır. Taraftarlar genellikle toplu olarak hareket eden bir gruptur ve kişiler gerçek kimliklerinden bağımsız olarak istemedikleri davranışları sergileyebilirler bu da tribünlerde ya da diğer maç izlenen yerlerde istenmeyen olayların gerçekleşmesine sebebiyet verebilmektedir (30). Taraftarlar özellikle tribünlerde tezahürat yaparak rakip takımın taraftarlarını ve futbolcularını psikolojik baskı altında tutmaya çalışarak kendi takımlarına avantaj sağlamaya çalışmaktadırlar. Taraftarlar takımlarının başarılarına ve performanslarına katkı sağladıkları gibi bir inanca sahiptirler. Taraftarların takımlar üzerindeki etkisi ekonomik olmasının yanında psikolojik destek olarak görülmektedir. Mesela maç esnasında taraftarlar olumsuz tezahüratları ile takımlardan memnuniyetsizliklerini gösterebilmektedirler. Kısacası taraftarların takımların üzerinde bir yönetim etkisi olduğunu söyleyebiliriz. Bu bağlamda taraftarların olumsuz tezahüratlarının oyun esnasında futbolcuları negatif etkilediği söylenebilir. Taraftarlar her şartta kendi takımlarını destelemek için hazır bulunurlar ve karşı takımların performansını düşürmek için hep birlikte tezahürat ederler (25).

Bu çalışma bize futbolcuların değişik özelliklerinin kendi takım taraftarlarının ve rakip takım taraftarlarının olumsuz tezahüratlarından etkilenme düzeylerinin farklılıklar gösterdiğini ortaya koymuştur. Elde ettiğimiz sonuçlar futbolcuların rakip takımın taraftarlarının olumsuz tezahüratlarından daha fazla değişkenle etkilendiklerini göstermektedir.

5.1.1. Hipotez-1: Futbolcuların Kendi Takım Taraftarlarının Olumsuz Tezahüratlarından Etkilenme Düzeyleri ile Yaşları Arasında Bir İlişki Yoktur

Katılımcıların yaşları arttıkça kendi takım taraftarlarının olumsuz tezahüratlarından etkilenme düzeylerinde artışlar görülmüştür. Başka bir ifade ile katılımcıların yaşları arttıkça kendi taraftarlarının yaptıkları tezahüratların özgüvenlerinde ve maç içerisindeki konsantrasyonlarında azalışlara sebep olmuştur. Ayrıca ruhsal olarak etkilenmişlerdir.

Buna göre hipotez 1 reddedilmiştir.

Afyon ve Metin'in (2014) yapmış oldukları çalışmada sporcuların yaşlarının onların saldırganlık davranışlarında etkili olduğu ve yaş arttıkça saldırganlığında artmış olduğunu bulmuşlardır; buradan hareketle yaşın tezahürattan etkilenme düzeyi saldırganlığı arttırmış olabilir (77).

Spor ortamında yaş arttıkça normal şartlarda tecrübe ile birlikte kötü tezahürattan etkilenme düzeylerinin azalması gerekmektedir. Ancak; özellikle Türk toplumunda yaş arttıkça daha ağır başlı oluş ve daha fazla oturaklı kişilik özelliklerinden dolayı bireylerin bazı davranışlardan daha fazla alınganlık göstermesi bu durumun ortaya çıkmasına neden olmuş olabilir. Ayrıca özellikle profesyonel ortamda yaş tanınırlılığında artmasına neden olmaktadır. Tanınır bireylerin kendi takım taraftarlarının kötü tezahüratlarından daha fazla etkilenmesi, onların yaş arttıkça taraftar gözünde biraz daha ayrıcalıklı olma beklentisinden kaynaklanıyor olabilir.

5.1.2. Hipotez-2: Futbolcuların Kendi Takım Taraftarlarının Olumsuz Tezahüratlarından Etkilenme Düzeyleri ile Oynadıkları Takımda Geçirdikleri Süre Arasında Bir İlişki Yoktur

Katılımcıların oynadıkları takımda geçirdikleri süre arttıkça kendi takım taraftarlarının olumsuz tezahüratlarından etkilenme düzeylerinde artışlar görülmüştür. Başka bir ifade ile katılımcılar aynı takım içerisinde ve aynı seyirci profilinde daha fazla maç yaptıkça kendi taraftarlarının yaptıkları tezahüratların özgüvenlerinde ve maç içerisindeki konsantrasyonlarında azalışlara sebep olmuştur. Ayrıca ruhsal olarak etkilenmişlerdir.

Buna göre hipotez 2 reddedilmiştir.

Tıpkı yaş değişkeninde olduğu gibi oynadıkları takımda geçirdikleri zaman arttıkça sporcuların olumsuz tezahürattan etkilenme düzeylerinin azalması beklenmektedir. Çünkü takımda geçirilen zaman arttıkça taraftarın genel profilinitanıma ve taraftarın vereceği tepkileri bilme noktasında daha deneyimli olmaktadır. Ancak; sporcu “ben zaten yıllardır bu takımın oyuncusuyum, bana kötü tezahürat yapılmamalı” diye de düşünebilir ve kötü tezahürat yapıldığında da bu durumdan diğer yeni sporculara göre daha fazla etkilenebilir. Bu anlamda profesyonel sporcular bir takımda daha fazla zaman geçirdikçe kendi taraftarından olumsuz tezahürat noktasında daha fazla insiyatif beklemektedir.

5.1.3. Hipotez-3: Futbolcuların Kendi Takım Taraftarlarının Olumsuz Tezahüratlarından Etkilenme Düzeyleri ile Profesyonel Olarak Futbol Oynadıkları Süre Arasında Bir İlişki Yoktur

Katılımcıların profesyonel olarak futbol oynadıkları süre arttıkça kendi takım taraftarlarının olumsuz tezahüratlarından etkilenme düzeylerinde artışlar görülmüştür. Başka bir ifade ile katılımcıların profesyonel futbol yaşantıları arttığı sürece kendi taraftarlarının yaptıkları tezahüratlar onların özgüvenlerinde ve maç içerisindeki konsantrasyonlarında azalışlara sebep olmuştur. Ayrıca ruhsal olarak etkilenmişlerdir.

Buna göre Hipotez 3 reddedilmiştir.

Arslan ve Yıldırım (2008)'in yaptıkları çalışmada profesyonel ve amatör sporcular birbirleri ile karşılaştırılmıştır. Profesyonel ve Amatör sporcuların kendi takım taraftarlarının tezahüratlarından etkilenme düzeyleri açısından ise herhangi bir farklılığa rastlanmamıştır (76).

Genel itibari ile spor ortamında geçirilen zaman arttıkça bireylerin olumsuz tezahürattan etkilenme düzeylerinin azalması beklenmektedir. Ancak yapılan bu çalışmada yükseliyor olması şimdiye kadar yapılmış olan çalışmaların üst düzey sporcular ile birlikte yapılmamış olmasından kaynaklanıyor olabilir. Profesyonel sporda kötü tezahürat kariyerin sonuna gelen sporcuları etkileme noktasında diğer spor branşlarına göre daha ön planda olabilir.

5.1.4. Hipotez-4: Futbolcuların Mevkilerine Göre Kendi Takım Taraftarlarının Olumsuz Tezahüratlarından Etkilenme Düzeyleri Arasında Herhangi Bir Fark Yoktur

Katılımcıların futbol oynadıkları mevkilere göre kendi takımlarının olumsuz tezahüratlarından etkilenme düzeyleri arasında herhangi bir fark bulunamamıştır. Farklı bir ifade ile futbolcuların oynadıkları mevkiler kötü tezahürattan etkilenme düzeyi üzerinde herhangi bir farklılık yaratmamış, sporcuların etkilenme düzeyleri birbirileri ile benzerlikler göstermiştir.

Buna göre hipotez 4 kabul edilmiştir.

Afyon ve Metin'in (2014) yapmış oldukları çalışmada sporcuların futbol oynadıkları mevkiler onların saldırganlık davranışları üzerinde önemli etkilere sahiptir (77). Özellikle defans oyuncularını diğer mevkilerdeki sporculara oranla daha saldırgan davranışlar göstermişlerdir. Bu çalışmada ise mevkiler arasında herhangi anlamlı farklılıklara rastlanmamıştır.

Futbolda her mevkinin özel bir görevi vardır ve her mevki hata yaptığı anda taraftarın hedefinde olmaktadır. Forvet gol atamadığında, defans oyuncusunda yanlış bir kademe yaptığı anda taraftardan olumsuz yönde tezahürat işitmektedir. Bu anlamda da hangi mevkide görev yaparsa yapsın; profesyonel futbolcular kötü tezahürata mağruz kalmaktadır. Bu yüzden sporcuların bu olumsuz tezahürattan etkilenme düzeyleri mevkilere göre farklılık göstermemiştir, çünkü her mevkinin kendine göre önemli bir görevi vardır.

5.1.5. Hipotez-5: Futbolcuların Rakip Takım Taraftarlarının Olumsuz Tezahüratlarından Etkilenme Düzeyleri ile Yaşları Arasında Bir İlişki Yoktur.

Katılımcıların yaşları arttıkça kendi takım taraftarlarının olumsuz tezahüratlarından etkilenme düzeylerinde artışlar görülmüştür. Başka bir ifade ile katılımcıların yaşları arttıkça rakip taraftarlarının yaptıkları tezahüratlar onların maç içerisindeki konsantrasyonlarında azalışlara sebep olmuştur. Ayrıca ruhsal olarak etkilenmişlerdir.

Buna göre hipotez 5 reddedilmiştir.

Sporcuların kendi takım taraftarlarının olumsuz tezahüratlarından etkilenme noktasında bütün alt boyutlarda ilişkiler çıkarken rakip takım taraftarlarının olumsuz tezahüratlarında özgüven noktasında herhangi bir ilişki ortaya çıkmamıştır. Yani rakip takım taraftarlarının olumsuz tezahüratları futbolcuların yaşları ile ilişkili olmak şartıyla özgüvenlerini etkilememektedir. Yani hangi yaş grubunda olursa olsun benzer özgüven sergilemektedirler. Sporcuların yaşları açısından özgüvenleri sadece kendi takımlarının yapmış oldukları olumsuz tezahürattan etkilenmektedir. Bunun nedeni profesyonel sporcuların kendi becerilerin farkında olması ve bu durumun kendi takımında olmayan rakip taraftarlarca eleştirildiğinde pekte umrunda olmaması şeklinde yorumlanabilir.

5.1.6. Hipotez-6: Futbolcuların Rakip Takım Taraftarlarının Olumsuz Tezahüratlarından Etkilenme Düzeyleri ile Oynadıkları Takımda Geçirdikleri Süre Arasında Bir İlişki Yoktur.

Katılımcıların oynadıkları takımda geçirdikleri süre arttıkça rakip takım taraftarlarının olumsuz tezahüratlarından etkilenme düzeylerinde arasında herhangi bir ilişkiye rastlanmamıştır. Başka bir ifade ile katılımcıların aynı takımda geçirdikleri süre onların rakip takım taraftarların kötü tezahüratlarından etkilenmelerini etkilememektedir.

Buna göre hipotez 6 kabul edilmiştir.

Yapılan analizler bize aynı takımda uzun süre futbol oynamanın rakip taraftarın kötü tezahüratından etkilenme düzeyleri üzerinde herhangi bir etki yaratmamıştır. Yani ilk sezonunu oynayanda uzun sürelerdir aynı takımda oynayanlarda rakip takımın kötü tezahüratından eşit şekilde etkilenmektedirler. Buradan hareketle takım içerisinde sporcular kötü tezahürattan benzer şekillerde etkilenmektedir sonucuna ulaşılabilir.

5.1.7. Hipotez-7: Futbolcuların Rakip Takım Taraftarlarının Olumsuz Tezahüratlarından Etkilenme Düzeyleri ile Profesyonel Olarak Futbol Oynadıkları Süre Arasında Bir İlişki Yoktur

Katılımcıların profesyonel olarak futbol oynadıkları süre arttıkça rakip takım taraftarlarının olumsuz tezahüratlarından etkilenme düzeylerinde artışlar görülmüştür. Başka bir ifade ile katılımcıların profesyonel futbol yaşantıları arttığı

sürece rakip taraflarlarının yaptıkları tezahüratlar onların konsantrasyonlarında azalışlara sebep olmuştur. Ayrıca ruhsal olarak etkilenmişlerdir.

Buna göre hipotez 7 reddedilmiştir.

Arslan ve Yıldırım (2008)'in yaptıkları çalışmada profesyonel ve amatör sporcular birbirleri ile karşılaştırılmıştır. Profesyonel ve Amatör sporcuların kendi takım taraftarlarının tezahüratlarından etkilenme düzeyleri açısından ise herhangi bir farklılığa rastlanmamıştır (76).

Genel itibari ile spor ortamında geçirilen zaman arttıkça bireylerin olumsuz tezahürattan etkilenme düzeylerinin azalması beklenmektedir. Ancak yapılan bu çalışmada yükseliyor olması şimdiye kadar yapılmış olan çalışmaların üst düzey sporcular ile birlikte yapılmamış olmasından kaynaklanıyor olabilir. Profesyonel sporda kötü tezahürat kariyerin sonuna gelen sporcuları etkileme noktasında diğer spor branşlarına göre daha ön planda olabilir. Ayrıca sporcuların kendi takım taraftarlarının olumsuz tezahüratlarından etkilenme noktasında bütün alt boyutlarda ilişkiler çıkarken rakip takım taraftarlarının olumsuz tezahüratlarında özgüven noktasında herhangi bir ilişki ortaya çıkmamıştır. Yani rakip takım taraftarlarının olumsuz tezahüratları futbolcuların profesyonel olma yılı ile ilişkili olmak şartıyla özgüvenlerini etkilememektedir. Yani profesyonel olma yaşı kaç olursa olsun benzer özgüven sergilemektedirler. Sporcuların profesyonel olma yaşları açısından özgüvenleri sadece kendi takımlarının yapmış oldukları olumsuz tezahürattan etkilenmektedir. Bunun nedeni profesyonel sporcuların kendi becerilerin farkında olması ve bu durumun kendi takımında olmayan rakip taraftarlarca eleştirildiğinde pekte umrunda olmaması şeklinde yorumlanabilir.

5.1.8. Hipotez-8: Futbolcuların Mevkilerine Göre Rakip Takım Taraftarlarının Olumsuz Tezahüratlarından Etkilenme Düzeyleri Arasında Herhangi Bir Fark Yoktur

Katılımcıların futbol oynadıkları mevkilere göre rakip takımların olumsuz tezahüratlarından etkilenme düzeyleri arasında herhangi bir fark bulunamamıştır. Farklı bir ifade ile futbolcuların oynadıkları mevkiler kötü tezahürattan etkilenme düzeyi üzerinde herhangi bir farklılık yaratmamış, sporcuların rakip

takım taraftarının kötü tezahüratından etkilenme düzeyleri birbirileri ile benzerlikler göstermiştir.

Buna göre hipotez 8 kabul edilmiştir.

Afyon ve diğ. (2005)'nin yaptıkları çalışmada yine sporcuların mevkilere göre saldırgan davranışlarında farklılık gösterdiği tespit edilmiştir (80). Saldırganlık davranışı bu tür davranışlar kendilerine yapıldığında verilecek tepkinin öngörücüsü olabilir buradan hareketle mevkilere göre bu durum değişebilir. Ancak burada herhangi bir farklılığın ortaya çıkmaması çalışmaya katılan katılımcıların tamamen profesyonel sporculardan oluşmasından kaynaklanıyor olabilir

Tıpkı kendi takım taraftarlarının yapmış oldukları tezahüratlarda olduğu gibi futbolcular rakip takım taraftarlarının yaptıkları olumsuz tezahüratlarda mevkileri açısından etkilenmemektedirler. Her mevkinin önemli oluşu ve mevki fark etmeden rakip taraftarların oyunculara kötü tezahürat yapması oyuncular arasında böyle bir farklılığın ortaya çıkmamasına neden olmuş olabilir.

5.1.9. Hipotez-9: Futbolcuların Rakibin ve Kendi Takım Taraftarlarının Olumsuz Tezahüratlarından Etkilenme Düzeyleri Arasındaki Fark Yoktur.

Yapılan analiz sonucunda; futbolcular karşı takım taraftarlarının yapmış oldukları olumsuz tezahürattan kendi takımlarının yaptıkları tezahüratlara oranla anlamlı düzeyde yüksek ortalamalar elde etmişlerdir. Yani futbolcular rakip takımın yaptıkları olumsuz tezahürattan daha fazla etkilenmektedirler.

Buna göre hipotez 9 reddedilmiştir.

Satman (2014)'ün yaptığı çalışmada taraftarın tezahüratı hem hakemi hemde oyuncuların performansını etkilemektedir (78) Bilindiği üzere birey kendi yakınlarının eleştirilerinden daha fazla etkilenmektedir (79); buradan hareketle sporcuların kendi takım taraftarlarının kötü tezahüratından daha fazla etkilenmeleri beklenir, ancak bu durum bu çalışmada farklılık göstermiştir.

Spor ortamı her zaman seyircinin olduğu ortamda çok daha eğlenceli ve yapılması daha zevkli olan bir olgudur. Profesyonel sporcular maçlarını kendi seyircileri önünde oynarken ile, deplasmanda oynarken özgüven ve konsantrasyon

anlamında değişik tutumlar sergilemektedirler. Nitekim bu durum normaldir çünkü ev sahibi takım iken seyirci avantajı ve seyircinin maç daha berabere iken genel itibari ile karşı takıma yönelik olarak kötü tezahürat içerisinde bulunması bu durumun ortaya çıkmasına neden olmuş olabilir. Deplasmanda oynayan profesyonel sporcu daha sahaya çıkarken seyircinin kendisi hakkında olumsuz tezahüratlar yapacağını bilmekte ve psikolojisini buna göre ayarlamaktadır. Hem özgüven noktasında hem de konsantrasyon anlamında kendi evinde oynarkenine göre çok daha tedirgin hissedecektir. Bu durumun ortaya çıkmasının temel sebebi bu durum olabilir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Taraftarlar bir futbol takımını hem ekonomik hem de psikolojik olarak etkilemektedir. Taraftarlar futbol takımlarını psikolojik olarak tezahürat ve benzeri davranışları ile motivasyonlarını ve oyundaki performanslarını etkilemektedirler. Özellikle karşı takımın oyuncularını etkilemek ve motivasyonlarını düşürmek için taraftarlar olumsuz tezahüratta bulunabiliyorlar.

Çalışmada elde edilen veriler ile futbolcuların kendi taraftarları ve karşı takımın taraftarlarının olumsuz tezahüratlarından etkilenip etkilenmediğini belirlemek amaçlanmıştır. Ayrıca bu çalışma kapsamında futbolcuların kendi taraftarlarının ve rakip takımın taraftarlarının olumsuz tezahüratlarından etkilenme seviyeleri ölçülmüş, yaşları ve profesyonel oyunculuktaki yılları ile arasında olan ilişki incelenmiştir.

Çalışmadan elde edilen verilerden çıkan sonuçları özetlemek gerekirse;

- Futbolcuların kendi takım taraftarlarının olumsuz tezahüratlarından etkilenme düzeyleri yaşları arttıkça artmaktadır.
- Futbolcuların kendi takım taraftarlarının olumsuz tezahüratlarından etkilenme düzeyleri aynı takım içerisinde oynadıkları yıl arttıkça artmaktadır.
- Futbolcuların kendi takım taraftarlarının olumsuz tezahüratlarından etkilenme düzeyleri profesyonel olma yılları arttıkça artmaktadır.
- Futbolcuların kendi takım taraftarlarının olumsuz tezahüratlarından etkilenme düzeyleri oynadıkları mevkilere değişmemektedir.
- Futbolcuların rakip takım taraftarlarının olumsuz tezahüratlarından etkilenme düzeyleri yaşları arttıkça artmaktadır.
- Futbolcuların rakip takım taraftarlarının olumsuz tezahüratlarından etkilenme düzeyleri aynı takım içerisinde oynadıkları yıla göre değişmemektedir.
- Futbolcuların rakip takım taraftarlarının olumsuz tezahüratlarından etkilenme düzeyleri profesyonel olma yılları arttıkça artmaktadır.
- Futbolcuların rakip takım taraftarlarının olumsuz tezahüratlarından etkilenme düzeyleri oynadıkları mevkilere değişmemektedir.
- Futbolcular daha fazla rakip takım taraftarlarının yapmış oldukları kötü tezahürattan etkilenmektedirler.

Oyun esnasında yapılan olumsuz tezahüratlar futbolcuların motivasyonlarını ve performanslarını olumsuz olarak etkilemektedir. Bu nedenle futbolcuların oyundaki başarılarını arttırmak için taraftarların olumsuz tezahürat yapmalarının önüne geçebilecek önlemler alınabilir. Taraftarları olumsuz tezahürat yapmamaları için yönlendirmek futbolcuların başarılarını arttırabilir.

Antrenörler, yöneticiler, medya mensupları veya futboldaki diğer otorite figürleri taraftarları tribünlerde daha pozitif olmaları yönünde yönlendirebilir. Bu sayede futbolcuların başarıları da arttırılabilir.

KAYNAKÇA

1. Acet, M. (2006). *Sporda Saldırganlık ve Şiddet*. İstanbul: Morpa Yayınları
2. Woodward, K. (2011). *Sounds out of place*. Soccer & Society, 12(1), 76-76.
3. Bandura A (1977) *Social learning theory*. Englewood Cliffs, Prentice Hall.
4. Baumeister, R. F., & Showers, C. J. (1986). A review of paradoxical performance effects: Choking under pressure in sports and mental tests. *European Journal of Social Psychology*, 16(4), 361-383.
5. Luke, E. (2013). "AC Milan's Kevin-Prince Boateng leads team off pitch in protest at racist chanting in friendly match with Pro Patria" *The Telegraph*, January 3, sec. sports.
6. Bell, P. A., & Yee, L. A. (1989). Skill level and audience effects on performance of a karate drill. *The Journal of social psychology*, 129(2), 191-200.
7. Bora, T. (2006). *Karhanede Romantizm Futbol Yazıları*. İstanbul: İletişim Yayınları.
8. Clark, T. (2006). 'I'm Scunthorpe'til I die': *Constructing and (Re) negotiating Identity through the Terrace Chant*. Soccer & Society, 7(4), 494-507.
9. Campbell MR, Aiken D, Kent A (2004). Beyond BIRGing and CORFing: continuing the exploration of fan behavior. *Sport Market*. Q. 13:151-157.
10. Hoffmann, R., Ging, L. C., & Ramasamy, B. (2002). The Socio-Economic Determinants Of International Soccer Performance. *Journal of Applied Economics*, 5(2).
11. Downward, P. & Dawson, A. (2000). *The Economics of Professional Team Sports*, Routledge.
12. Cialdini RB, Borden RJ, Thornes A, Walker MR, Freeman S, Sloan IR (1976). *Basking in reflected glory: three (football) field studies*. J. Persp. Soc. Psychol. 34:366-375.
13. FIFA, (2017) www.fifa.com

14. Williams, C. (2008). *Chant-nasties All Part of Sport Soundscape*. The Newcastle Herald (Newcastle, Australia), December 13: 19.
15. Cox R (2001) *Sport psychology*. New York, McGraw-Hill.
16. Çağlayan, H.,& Fişekcioğlu, I. (2003). *Futbol Seyircisini Şiddete Yönelten Faktörler*. 129-130.
17. Çakir, V. (2015). Müzik ve Hareket Bağlamında Futbol Tezahüratları. *International Journal of Science Culture and Sport ISSCS*, (3), 845-845.
18. Donovan DT, Carlson BD, Zimmerman M (2005). The influence of personality traits on sports fan identification. *Sport Market*. Q. 14:31-42
19. Erdemir, S. (2014). *Türkiye’de Futbolda Şiddet, 2013-2014 Sezonuna Bakmak*. Özgür Proje.
20. Erdoğan, N., Zekioğlu, A., & Dorak, F. (2014). Hentbol Antrenörlerine Göre Sporcuların Performansını Psikolojik Yönden Etkileyen Faktörler Nelerdir? Nitel Çalışma. *International Journal of Science, Culture and Sport*, Özel, (1), 194-207.
21. Erkuş, A. ve Çepikkurt, F. (2004). A scale developing study on the level of influence of supporter booing on the player (SLISBP). *ICHPER SD Europe congress and the TSSA 8th international sports science congress*, Antalya, Türkiye
22. Banerjee, D. (2011). *The Economics of Club Football: Importance of Global Fan Support*, *Sportskeeda*. <https://www.sportskeeda.com/football/the-economics-of-club-football-importance-of-global-fan-support>
23. FEPSAC (1996) Position statement of the FEPSAC. I. Definition of sport psychology. *Sport Psychologist* 10, 221–223.
24. Gencer RT (2011). *The relationship between team identification and service quality perceptions in professional football*. *Afr. J. Bus. Manage.* 5(6):2140-2150.
25. Genç, D. A., *Spor Hukuku*, 1.Baskı, Alfa Yayınları, Ankara, (1998).
26. Greenwood PB, Kanters MA, Casper JM (2006). Sport fan team identification formation in mid-level professional sport. *Eur. Sport Manage.* Q. 6(3):253-265.

27. Gross R (2005) *Psychology, the science of mind and behaviour*. London, Hodder & Stoughton.
28. Güngör, A. (2014). *Futbol Endüstrisinde Sportif Başarı İle Finansal Performans Arasındaki İlişkinin Analizi Ve Türkiye Uygulaması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
29. Hair, J. F. Black, W. C., Babin, B. J., Anderson, R. E., & Tatham, R. L. (2006). *Multivariate data analysis* (6.baskı). Pearson Prentice Hall.
30. Karagözoğlu, C., Ay, M. S., “Futbol Seyircisinde Saldırganlık Eğilimleri: İstanbul Örneği”, *Futbol Bilim Ve Teknoloji Dergisi*, 6(3): 27-31, (1999).
31. Karagözoğlu, C., Ay, S.M. (1999), “Futbol Seyircisinde Saldırganlık Eğilimleri (İstanbul Örneği)”, *Hacettepe Üniversitesi Futbol Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 6(3), 27-31.
32. Kazan B. (2009). *Türkiye’de Fanatizm ve Şiddet. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi*. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.
33. Kozanoğlu, C. (1990). *Türkiye’de Futbol “Bu Maçı Alıcaz”*. İstanbul: Kıyı Yayınları.
34. Kremer J & Scully D (1994). *Psychology in sport*. London, Taylor & Francis.
35. Kurtiç N. (2006). *Futbol Seyircisini Saldırganlığa İten Psiko-sosyal Nedenler (Sakarya İli Örneği)*. Sakarya Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sakarya
36. Kwon H, Trail G (2001). Sport fan motivation: A comparison of American students and international students. *Sport Market*. Q. 10 (3):147-155.
37. Kwon HH, Trail G, Lee D (2008). The effects of vicarious achievement and team identification on BIRGing and CORFing. *Sport Market*. Q. 17:209-217.
38. Madrigal R (1995). *Cognitive and affective determinants of fan satisfaction with sporting event attendance*. J. Leisure Res. 27:205-227.
39. Bailey, M. (2014). “*The Secret Footballer: ‘Players Don’t Care what Fans Think’*” The Telegraph, November 6, sec. sports.
40. Mil, H. İ., & Şanlı, S. (2015). Sporda Şiddet ve Medya Etkisi: Bir Maçın Analizi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(55).
41. Zimbalist, A. (2001). *The Economics of Sport*, Edward Elgar.

42. Dobson, S. and J. Goddard (2001), *The Economics of Football*, Cambridge University Press. & Winston.
43. Vonderheide, M. (2015). *Soccer Soundscape: How Fan Chants Impact Match Atmosphere*, <https://sites.duke.edu/soundscapes/2015/11/23/soccer-soundscape-how-fan-chants-impact-match-atmosphere/>
44. Kennedy, E. & Phil D. (2007). Sonic Sport: Sound Art in Leisure Research. *Leisure Sciences* 29(2): 181-94.
45. Wolfson, S., Wakelin, D., & Lewis, M. (2005). Football supporters' perceptions of their role in the home advantage. *Journal of Sports Sciences*, 23(4), 365-374.
46. Ögüt Eker, G. (2010). Futbolun Dayanılmaz Çekiciliği, Büyülenen Taraftar Portresi, Fanatizm Ve Beşiktaş. *Milli Folklor*, 85(22), 174-175.
47. Özmaden, M. (2005). Futbol Seyircilerine Göre Rakip Seyirci Davranışlarının Seyirci Saldırganlığına Etkileri, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 13(2), 663-674.
48. Paksoy, E. (2014). *Futbol Fanatizmi, Taraftar Kimliği: Beşiktaş Çarşı Taraftarlarının Taraftarlıkla İlgili Davranışlarının İncelenmesi*. 4-6.
49. Pallant, J. (2004). *SPSS survival manual*. McGraw-Hill Education (UK).
50. Tam Sports. (2009). *Audiences create Sports*.
http://www.tamindia.com/press_release/TAM%20Sports%20Launch.pdf
51. Prapavessis H and Grove JR (1991) Precompetitive emotions and shooting performance: the mental health and zones of optimal function models. *The sport psychologist* 5, 223–34.
52. Satman, C. (2014). *Futbol Maçlarındaki Seyirci Topuluklarının Sesinin, Hakemlerin Kararları Üzerindeki Etkisi*, Ankara Üniv Spor Bil Fak, 12 (2), 147-154.
53. Sugden, J. & A. Tomlinson (1998), FIFA and the Contest for World Football, Cambridge, Polity Press.: sport type and success. *Multivariate experimental clinical research* 3, 53–68.
54. Snyder, E.E., & Purdy, D. A. (1985). The Home Advantage in Collegiate Basketball. *Sociology of sport journal*, 2(4).

55. Stevens, J. (2002). *Applied multivariate statistics for the social sciences* (4.baskı) Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
56. Torlak, Ö., Özkara, B. Y. Ve Doğan, V. (2014). Taraftarların Takımlarına Özdeşleşme Düzeylerinin Takımların Lisanslı Ürünlerine Yönelik Kalite Algısı Ve Satın Alma Niyetine Etkisi. *Ege Akademik Bakış*. 14(1): 73-81.
57. Trail GT, Anderson DF, Fink JS (2005). Consumer satisfaction and identity theory: A model of sport spectator conative loyalty. *Sport Market*. Q. 14:98-112.
58. Triplett, N. (1898). The dynamogenic factors in pacemaking and competition. *American Journal of Psychology* 9, 507–553.
59. Tunç, S. (2011). *Trabzon'da Futbolun Toplumsal Tarihi Mektepliler, Münevverler, Meraklılar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
60. Türksoy A, Çiçek M, Bayansalduz, M. (2003). *Social identification and viewpoint to violence of 3 Big Club fans*. İstanbul Univ. Sport Sci. J. Special Issue:94-99.
61. Uyar, T. (2011). *Futbol Seyircisinde Saldırganlık Davranışlarının İncelenmesi*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
62. Gerek, Z., Ünveren, A. Seyhan, S. (2015). Türkiyede Futbolla İlgili Yazılı Medyada Kullanılan Argo, Küfür ve Savaş Metaforlarının İncelenmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi / Dumlupınar University Journal of Social Sciences*. Sayı: 44, Sf. 190-197.
63. Vealey, R.S. (1989) Sport personology: a paradigmatic and methodological analysis. *Journal of sport and exercise psychology* 11, 216–35.
64. Walfish, S. (2006). A Review of Statistical Outliers Methods. *Pharmaceutical Technology*, 30(11), 82-88.
65. Wankel, L. M., (1975). The effects of social reinforcement and audience presence upon the motor performance of boys with different levels of initial ability. *Journal of motor behavior*, 7(3), 207-216.
66. Wann, D.L., (2006). *Understanding the positive social psychological benefits of sport team identification: The team identification-social psychological health model*. *Group Dynamics: Theory Res. Pract.* 10(4):272-296.

67. Wann DL, Branscombe NR (1995). *Influence of level of identification with a group and physiological arousal on perceived intergroup complexity*. Brit. J. Social Psychol. 34(3):223-235.
68. Wann DL, Haynes G, McLean B, Pullen P (2003). *Sport team identification and willingness to consider anonymous acts of hostile aggression*. Aggress. Behav. 29: 406-413.
69. Wann DL, Melnick MJ, Russell GW, Pease DG (2001). *Sport Fans: The Psychology and Social Impact of Spectators*. New York, NY: Routledge.
70. Wann DL, Peterson RR, Cothran C, Dykes M (1999). *Sport fan aggression and anonymity: the importance of team identification*. Soc. Behav. Pers.: Int. J. 27:597-602.
71. Wann DL, Polk J (2007). *The positive relationship between sport team identification and belief in the trustworthiness of others*. North Am. J. Psychol. 9:251-256.
72. Yetim, A. (2001). *Sosyoloji Ve Spor*. Ankara: Toprak Matbaacılık. 36-198.
73. Yüksel, H., Doğan, B., Moralı, S., Acar, M.F. (1998). *Futbolda Şiddetin Toplumbilimsel Boyutları*. Hacettepe Üniversitesi Futbol Bilim Ve Teknolojisi Dergisi, 5 (1): 22-26.
74. Z Murray, B. (1996), *The Word's Game: A History of Soccer*, Urbana, University of Illinois Press.
75. Jarvis, M. (2006). *Sport psychology: A student's handbook*. Routledge
76. Arslan, C. & Yıldırım, E. (2008) *Amatör ve Profesyonel Futbolcuların Seyircilerden Etkilenme Faktörlerinin Araştırılması*, Celal Bayar Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Dergisi, 4(1):12-21.
77. Afyon, Y.A. & Metin, S.C. (2014) *Muğla Süper Amatör Ligindeki Futbolcuların Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi*, Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi, Cilt / Vol : 6 Sayı / No :1 Yıl.
78. Satman, C. (2014) *Futbol Maçlarındaki Seyirci Topluluklarının Sesinin, Hakemlerin Kararları Üzerindeki Etkisi*, Ankara Üniv Spor Bil Fak, 12 (2), 147-154.

79. Eray, Ş., Vural, P., Çetinkaya, F. (2015) Ergenlerde Algılanan Duygu Dışa Vurumu ile Psikosomatik Belirtiler Arasındaki İlişki, *Güncel Pediatri*, 13:104-9
80. Afyon Y. A., Özkan H., Yıldız S. M. (2005) “Profesyonel Futbol takımlarının Saldırganlık Düzeylerinin Karşılaştırılması”, *F. Ü Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları Dergisi*, (Issn:1303-4618), 3(3), 163-167. Elazığ

EKLER**EK-1: Kişisel Bilgi Formu**

Yaş	
Takım	
Takımda kaçınıcı sezondasınız?	
Profesyonel oyunculukta kaçınıcı yılınız?	
Takımdaki mevkiiniz	

EK-2: SLISBP Ölçek Maddeleri

Anket Ölçüleri: 1) Kesinlikle Katılıyorum 2) Katılıyorum 3) Kararsızım 4) Katılmıyorum 5) Kesinlikle Katılmıyorum

Futbolcunun Karşılaştığı Durumlar (Kendi Taraftarları İçin)

1. Kendi taraftarlarım yuhaladıkları zaman formamı hak etmediğimi düşünüyorum.
2. Kendi taraftarlarım küfretmeye başladıklarında konsantrasyonumu kaybediyorum.
3. Kendi taraftarlarım yuhaladıkları zaman dikkatimi maça veremiyorum.
4. Kendi taraftarlarımın küfretmeleri beni çılgına çeviriyor.
5. Kendi taraftarlarım negatif gösteri yaptıklarında maçta isteksiz hale geliyorum.
6. Kendi taraftarlarımın başarısız bir hareketimden dolayı ıslık çaldıklarında kendimi değersiz hissediyorum.
7. Kendi taraftarlarım hareketlerimi protesto ettiklerinde kafam karışıyor.
8. Kendi taraftarlarımın eleştirel ve olumsuz tezahüratları mücadele isteğimi azaltıyor.
9. Kendi taraftarlarım başarısız hareketlerimi protesto ettiklerinde daha fazla hata yapmaya başlıyorum.
10. Kendi taraftarlarımın olumsuz tezahüratlarının ardından paniklemeye başlıyorum.
11. Kendi taraftarlarım beni protesto ettiklerinde özgüvenimi yitiriyorum.
12. Kendi taraftarlarım beni protesto etmeye başladıklarında keşke sporcu olmasaydım diyorum.
13. Kendi taraftarlarım kötü tezahürat yaptıklarında hata yapacağıma dair endişelerim artar.
14. Kendi taraftarlarımın olumsuz tezahüratlarıyla karşılaşınca kritik durumlarda daha zor karar veririm.
15. Kendi taraftarlarımın kötü tezahüratlarıyla karşılaştığımda bütün kontrolümü kaybederim.
16. Kendi taraftarlarımdan kötü tezahürat duyduğumda elim ayağım birbirine dolaşır.
17. Kendi taraftarlarım protesto ettiklerinde kendimi aşağılanmış hissedirim.

Futbolcunun Karşılaştığı Durumlar (Rakip Taraftar İçin)

1. Rakip taraftarlar yuhaladıkları zaman formamı hak etmediğimi düşünüyorum.
2. Rakip taraftarlar küfretmeye başladıklarında konsantrasyonumu kaybediyorum.
3. Rakip taraftarlar yuhaladıkları zaman dikkatimi maça veremiyorum.
4. Rakip taraftarların küfretmeleri beni çılgına çeviriyor.
5. Rakip taraftarlar negatif gösteri yaptıklarında maçta isteksiz hale geliyorum.
6. Rakip taraftarların başarısız bir hareketimden dolayı ıslık çaldıklarında kendimi değersiz hissediyorum.
7. Rakip taraftarlar hareketlerimi protesto ettiklerinde kafam karışıyor.
8. Rakip taraftarların eleştirel ve olumsuz tezahüratları mücadelemde isteğimi azaltıyor.
9. Rakip taraftarlar başarısız hareketlerimi protesto ettiklerinde daha fazla hata yapmaya başlıyorum.
10. Rakip taraftarların olumsuz tezahüratlarının ardından paniklemeye başlıyorum.
11. Rakip taraftarlar beni protesto ettiklerinde özgüvenimi yitiriyorum.
12. Rakip taraftarlar beni protesto etmeye başladıklarında keşke sporcu olmasaydım diyorum.
13. Rakip taraftarlar kötü tezahürat yaptıklarında hata yapacağıma dair endişelerim artar.
14. Rakip taraftarların olumsuz tezahüratlarıyla karşılaşınca kritik durumlarda daha zor karar veririm.
15. Rakip taraftarların kötü tezahüratlarıyla karşılaştığımda bütün kontrolümü kaybederim.
16. Rakip taraftarlardan kötü tezahürat duyduğumda elim ayağım birbirine dolaşır.
17. Rakip taraftarlar protesto ettiklerinde kendimi aşağılanmış hissedirim.

